

Sõjaasjanduse ajakiri

Sõdur

X aastakäik.

Nr. 29.

Laupäeval, 21. juulil 1928.

Nr. 29.

Pilte Kindral REEG'i laagrist suvel 1928. — „Püsse vuntsimas.“

SISUSTIK: A. T. Prantsuse lennujõudude demonstreerimine. — E. A. Tshehhoslovakkia staabi kapten Hamšik ümbereuroopa propaganda lennul. — s. Kõrgema Sõjakooli kuulajaskond tutvunemas lennuasjandusega. — H. Grabby. Liitlaste pingutusi ühise ülemjuhatuseteostamiseks Maailmasõjas. — A. K. Rahvasteliit ja desarmeerimine. — sen. Langevari, kui praegusaja lendmasina täiendus. — L. Vahter. Karistuse süsteem sõjaväe nuhtluse seaduse järele. — J. J. Belgia riigikaitse ümberkorraldamise kava. — K. Eh. Kirjad kindral Reegi laagrist. — Sõjakirjandust. — Sõjaväelisi teateid. — Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

Prantsuse lennujõudude demonstreerimine.

Neil päevil oli võimalus lähemalt tutvuneda prantsuse lennujõududega:

- 30. juunil avati Vincennes'is 5. lennupidu, mis vältas 2 päeva;
- samal päeval avati XI rahvusvaheline lennuväe näitus — Pariisis, mis kestab paar nädalat.

Avamist toimus riigipresident M. Doumergue, mis kriipsutab igatahes alla mõlema ettevõtte tähtsust.

Lennupidu.

Lennupidu oli korraldatud Vincennes'i poligonil, umbes 10 km Pariisi kesklinnast. Poligon kujutab endast määratud liiva lagendikku, mis kolmest küljest ümbritsetud ilusa pargiga.

Pidust võttis osa umbes 40 eralennukit ja kuni 180 sõjaväe aparaati. Peale selle oli välja toodud üks mereväe vaatlus-balloon (dirigeable-vedette) ja mõned vähemad õhupallid.

Pidu eeskava oli mitmekesine ja huvitav: prantsuse võimalusi silmas pidades, selle kokkuseadmine ja täitmine muidugi ei tekitanud raskusi.

Eeskavas esinesid järgmised numbrid:

- täpne maandumine;
- väikeste balloonide hävitamine õhust;
- vigurlennud;
- üksikute lennukite saabumine lennuväljale, mis olid välja lennanud: Konstantinoopolist, Bukarestist, Varssavist, Königsbergist, Antwerpenist, Casablancast, Brüsselist, Bordeaux'st jne.
- sõjaväe eskadrillide ilmumine rivis.

1. Võistlus täpse maandumise peale seisis selles, et 500 m kõrguselt tuli maanduda punkti, mis maapinnal oli näidatud valge ristiga. Võitis võistluse, Gnôme ja Rhône'i tehaste auhinna — mootorratta — lendur Detroyat, maandudes 7 m 70 cm kaugusel ristist. Järgmine kaugus oli juba 27 m 40 cm.

2. Väikeste balloonide hävitamine: paremad tagajärjed: Froissart — 3 ballooni — 47 sekundiga, M. Doret — 1 min. 2 sek.

3. Vigurlennud. Huvitavaim osa programmist. Siin on võitmatu prantsuse meister vigurlendudes — Doret. Teda ületas vaid õhuakrobaatika ilmameister — Frouard — samuti prantslane, kes hiljuti hukkus õnnetult.

4. Lennukite saabumine paljudest punktidest Euroopas. Tingimuseks oli, et ikohale pidi jõudma Vincennes'i poligonile 30. VI kella 1430 ja 1530 vahel. Vastavalt sellele ka väljalend eelnimetatud punktidest oli mitmesugune. Näiteks: Mannin — Konstantinoopolist — 29. VI kell 1926; Makovski — Varssavist — 29. VI kell 0630; Monters — Antwerpenist — 30. VI kell 1045 j. n. e. ikohale jõuti ettenähtud ajal.

5. Programmi järele sõjaväe aparaate pidi ilmuma kuni 180. Tegelikult esimesel päeval neid oli 40, gruppina a 3 kuni 5. Juba niisuguse arvu lennukite ilmumine rivis ja evolutsioneerumine kindla korra järele jätab imponeeriva mulje.

Üldiselt lennupidu tuleb lugeda kõigiti kordaläinuks. Pidude eesmärk näis olevat laiemate hulkade tutvustamine lennuväega ja tema võimetega. See eesmärk saavutati kindlasti, sest kolme päeva ajakirjandus Pariisis oli toidetud lennupidust ja pealtvaatajate arvu kahe päeva jooksul loetakse ümmarguselt vähemalt 800.000. Nagu harilikult siingi pidu ei möödunud õnnetusteta: kapten Braeger kukkus oma aparaadiga alla ning hukkus õnnetult põlevas lennukis.

Lennuasjanduse näitus.

XI lennuasjanduse näitus avati Pariisis Grand Palais — määratus hoones, kus korraldatakse suurem osa Pariisi näitusi. Näitus on nimetatud rahvusvaheliseks (XI Exposition Internationale de l'Aéronautique), sest siin on esi-

tatud väljapanekud: Prantsusmaalt, Itaaliast, Saksamaalt, Inglismaalt, Tsehhoslovakiast ja Hollandist. Väljapanekud on tõesti rikkalikud: pealiskaudnegi tutvumine nendega katalogi abil vältab tunde. Grand Palais ruumid on toredad. Nad võimaldavad ühtlasi väljapanekuid korraldada niiviisi, et rikkalikumgi näitus muutub ülevaatlikuks.

Prantsusmaa.

a) Üksest sisse astudes esikohal Bréguet XIX1685, nimega „Nungesser-Coli“ (Pilt nr. 1) aparaat, millega prantuse kuulsamad lendurid — Costes ja Le Brix tegid oma 60.000 km. lennu. Enne seda aparaat oli juba lennanud 65.000 km., kusjuures Costes ja Le Brix olid sunnitud vahetama mootori. Aparaat on varus-

Pilt nr. 1.
Esiplaanil „Nungesser-Coli“.

Tähtsamad alad, mis näitusel olid esitatud, olid järgmised:

- lennuaparaadid;
- mootorid;
- metallurgia, mis teenib lennuasjandust;
- transport ja angaarid;
- elektrotehnika, mis teenib lennuasjandust;
- fotoasjandus ja kartograafia, mis teenib lennuasjandust;
- mitmesugused erialad.

1. Lennuaparaadid.

Lennuaparaadid moodustasid huvitavaima ja tähtsaima osa näitusest. Ka publik näis oma tähelepanu pühendavat peaausjalikult lennukite vaatlemisele, kuna muule pöörati vähem tähelepanu.

Tähtsamad esitatud tüüpidest olid järgmised:

tatud 600 jõulise mootoriga Hispano-Suiza. „Nungesser ja Coli“ näib olevat publiku pailaps. Teda ümbritseb alaliselt suur rahvahulk; vaadeldakse seest- ja väljastpoolt, imetletakse prantslasele omase elavusega.

Kuna Bréguet aparaadid on levinenud nii prantsuse kui välisriikide sõjavägedes, siis see tüüp esines ka sõjaväe väljapanekutes: päevane pommitaja Bréguet 19B, mootor Renault — 550 jõudu.

b) Bleriot 127 — kaheistmeline hävitaja, kahe mootoriga Hispano-Suiza, 500 jõudu, kiirus 230 km, lagi 8100 m.

Bleriot firmalt oli väljapanekuid ka eralennuasjanduse alalt.

d) Hydroplaan C. A. M. S. 53. (Chantiers Aéro-Maritimes de la Seine).

Suur transportaparaat kahe mootoriga Hispano-Suiza à 500 jõudu. Selle aparaadi käes on üleilmiline rekord õhutranspordi alal: 2000 kg 4684 m kõrgusel.

e) Farman — luksus reisilennuk, monoplan, mahutab 25 reisijat, kiirus 200 km.

g) Potez 35 — kaheistmeline monoplan: pommitaja ja vaatluslennuk. Kiirus 250 km.

h) Nieuport-Delage, tüüp 62. C1. Üheistmeline monoplan, hävitaja, metallkonstruktsioon. Mootor Hispano-Suiza 500 jõudu.

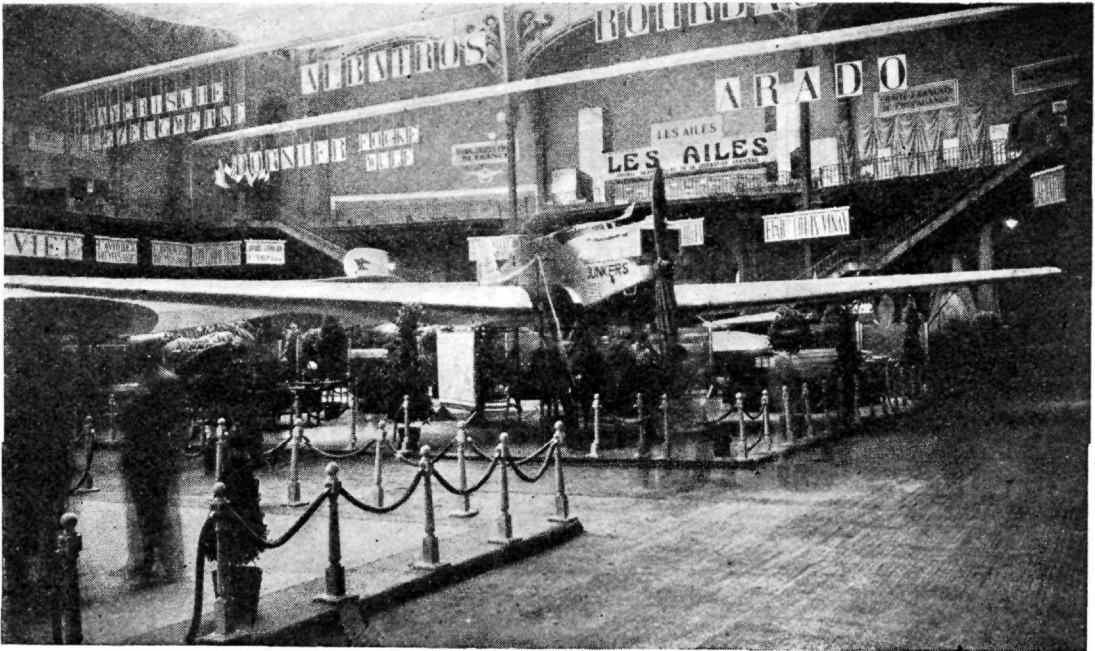
i) Michel Wibault: üheistmeline hävitaja, monoplan, metallkonstruktsioon.

välja pannud kaks hydroplani ja ühe aeroplani:

Hydroplan „Savia Marchetti“ — pommitaja, heidab ka torpeedosid. Kiirus 212 km. Kasulik kaal 4600 kg, monoplan, metallist.

Hydroplan M52, mis 30. III 1928 Veneetsias saavutas ilmarekordi kiiruses: 512,776 km tunnis. (V. pilt nr. 3, kus see aparaat on esiplaanil.)

Aeroplan Fiat R22 — strateegilise luure lennuk, kiirus 245 km, lagi 7000 m.

Pilt nr. 2.

Esiplaanil „Junkers'i tüüp „Bremen“.

Saksamaa.

Saksamaa oli esitatud firmaga „Junkers-Werke“ Dessau. Väljapandud metall-lennuk, tüüp „Bremen“, monoplan — sama tüüp, mis mõni aeg tagasi esimesena lendas üle Atlandi Euroopast Ameerikasse. Lennuk on suurepärase ja mõjub imponeerivalt. Teda vaadeldakse peaaegu samase huviga kui prantsuse lennukit — Nungesser-Coli (v. pilt nr. 2, kus esiplaanil Junkers, tüüp „Bremen“).

Inglismaa.

Aparaatidest Inglismaalt on välja pandud üheistmeline lahingulennuk „Bristol“, metallist, kiirus 280 km; mootor samalt firmalt.

Itaalia.

Itaalia „Ministero Aeronautica“ on

Hollandi.

Hollandi oli esitatud Fokkeriga.

Tshehhoslovakkia.

Tshehhoslovakkiaast oli välja pandud suur transportlennuk tüüp Aero A23, mis äratas tähelepanu oma soliidisusega.

Lennukite alal võib üldiselt alla kriiputada, et kõigis riikides, nii eralennuasjanduses kui ka sõjaväe lennuasjanduses, on ikka enam ja enam läbilöömas metall-konstruktsiooniga monoplanid.

2. Mootorid.

Mootorid olid esitatud peaaesjalikult prantsuse firmadelt: Hispano-Suiza, Lorraine, Gnome et Rhône ja Renault.

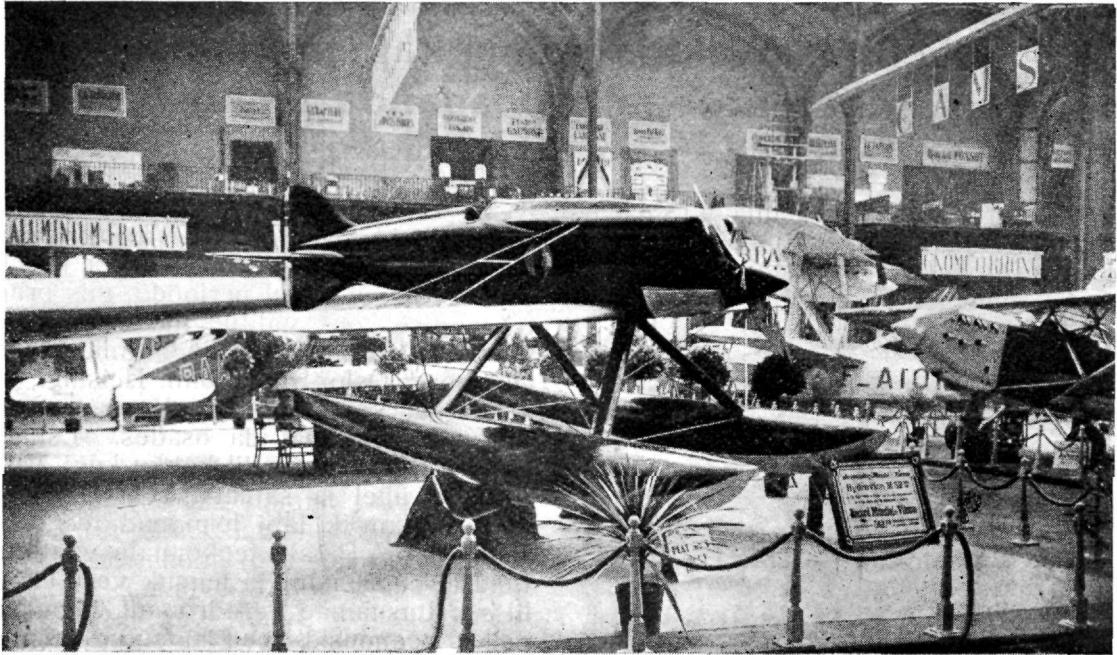
3. Elektrotehnika.

Elektrotehnika alal olid välja pandud

rikkalikud kogud raadio-telefoni ja raadio-telegraafi asjanduses, raadio-goniomeetrias. Peale selle olid esitatud mitmeid tüüpe prospektoreid, signaalaparaate, valgustus-sisseseadeid jne.

4. Fotoasjandus ja kartograafia.

Fotoasjanduse alal olid välja pandud aero-fotoaparaadid ja huvitavad ülesvõtete kogud. Eriliselt illumineeritud ruumis oli hõlbus neid väljapanekuid jälgida.

Pilt nr. 3.

Esiplaanil hydroplan M52, mis 30. III 1928 Veneetsias saavutas ilmarekordi kiiruses (512,776 km).

Erilises saalis oli korraldatud kinoetendus, kus näidati lendurite ja mootoristide väljaõpetamist sõjaväes ja eralennukoolides. Ülesvõtted siin olid eriti detaliseeritud.

Väljapanekud kartograafias olid sõjaväe kaardiosakonna poolt. Arenenud lennuasjandus nõuab erilisi kartograafilisi väljaandeid, peale selle oma fotogrammeetriliste ülesvõtetega ta aitab ise kaasa kartograafilistele töödele. Need tööd olid esitatud näitusel erilises saalis. Fotogrammeetrilistest ülesvõtetest äratas tähelepanu Verdun'i ümbruse ülesvõte.

5. Mitmesuguste erialadena

näitusel esinesid: lennutööstus — konstruktsiooni saalid, lennuriided ja mitmesuguste optiliste instrumentide tööstus, meteoroloogia ja navigatsioon. Aparaa-

tide ja nende osade järk-järgulist valmistamist võis jälgida näitusel tegelikult: selleks erilises saalis oli korraldatud tööruum, kus muu hulgas töötas ka palju naisterahvaid. Osa töökäigust oli näidatud manekeenidel.

Prantsuse sõjaväe lennuasjandus

oli näitusel esitatud eraldi. Siin olid järgmised väljapanekud:

— Aparaatide ja mootorite osakond

(Section Avions et Moteurs): 7 lennukit ja 8 mootorit;

- navigatsioon: kompassid, juhtimise instrumendid, kõrgusmõõtjad, kaardid jne.;
- õhuülesvõtete kogud;
- tehniline väljaõpe — vastavad õppevahendite kogud;
- õhulaevandus;
- kino — kinoetendused: väljaõppeviiside demonstreerimine.

Kokkuvõttena võib tähendada, et lennuasjanduse näitus, mis Pariisis korraldatakse perioodiliselt, andis palju huvitavat ja kasulikku mitte ainult vähikule, vaid ka asjatundjale. Asjaolu, et näitus on juba 11-nes, näitab, et prantslastel on suuri kogemusi niisuguste näituste korraldamises, misparast käesolev pidi tõesti kujunema võimalikult täielikuks. Prantsuse

ajakirjandus pühendab suurt tähelepanu näitusele: asjatundjate sulest ilmub järjekindlalt artikleid selle kohta, kus püütakse näitust ning ühtlasi seega ka lennuasjandust tuua võimalikult lähemale ka laiematele hulkadele. Kriipsutatakse alla, et käesolev näitus on mitmeti täielikum eelmisest.

Kõik see näitab, et Prantsusmaal tehakse intensiivselt tööd lennuasjanduse

arendamiseks ja populariseerimiseks. Ajakirjanduses väljendatud mõtetest võib järeldada, et üldises võistluses lennuasjanduse alal Prantsusmaa tahab sammuda „avangardis“ (dans l'avant-garde). See nõuab täit jõupingutust, pidades silmas samasugusi püüdeid teistes suurriikides.

A. T.

Pariis, juuli 1928.

Tshehhoslovakkia staabi kapten Hamšik ümbereuroopa propaganda lennul.

Peatus Tallinnas 10.—12. VII 1928.

10. juulil maandus Lasnamäel Tshehhoslovakkia lennuväe hävitajate kooli ülem staabi kapten Hamšik. Oma puhkeajaga sõjaväeteenistusest kasutab tunnustatud

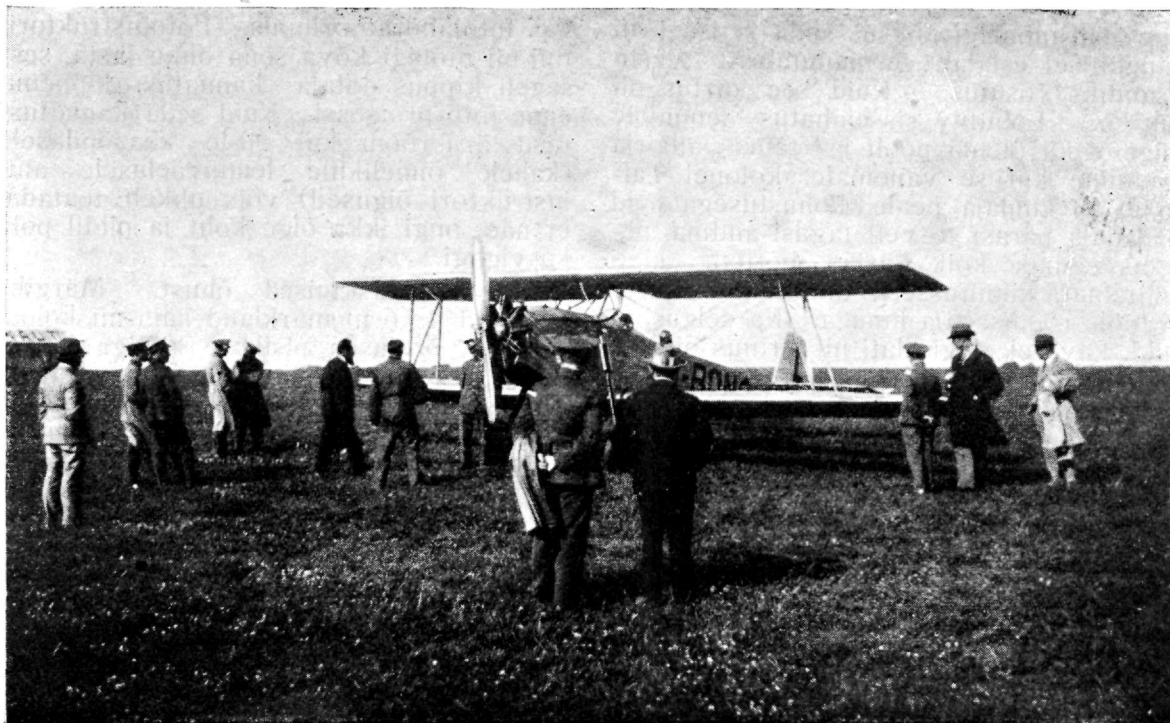
Staabi kapten Hamšik ja prl. V. Cernošek demonstratsiooni lennu lõpul.

sõjaväe lendur propaganda-lendudeks ümber Euroopa. Käesoleval süvel lendab kapten Hamšik õppelennukil (spordi-lennuk) tüüp „Avia BH29“. Ta käesoleva suve lend, mis algas mais, on jagunenud kahte perioodi: Esimese perioodi lennutee oli (umbes: Praaha, München, Genf,

Lyon, Barcelona, Madrid, Lissabon, tagasi Madrid, siis Pariis, London, Brüssel, Praaha, s.o. lend Euroopa edela ja lääne osades; lennu teisel perioodil, mis praegu teostamisel, on valitud marssruut (üldjoontes) Praaha, Berliin, Kopenhaagen, Göteborg, Oslo, Stockholm, Helsingi, Tallinn, Riia, Varssavi... Praaha, see on lend Euroopa põhja ja ida osades. Esimesel ja teisel lennuperioodil kokku kuni Tallinnani on ühel ja samal „Avia BH29-dal“ kapten Hamšik läbi lennanud tee umbes 10.000 km. Pikale teekonnale vaatamata tundsid end lendur ja lennuk veel 11. juulil s.a. Lasnamäe aerodroomil väga hästi. Selles veendusid need kutsutud külalised kui sõjaväelastest nii eraisikutest, kes 11. VII jälgisid kapten Hamšiki lende Lasnamäe aerodroomil ja ka need üksikud külalistest, kes tegid demonstratsiooni-lennud kuulsal lenduriga kaasa. Olgugi, et meie lendurid on küllalt hellitanud meie lennupidude külastajaid kõiksuguste „vempudega“ õhus, kuid kapten Hamšik näitas 11. VII, et tema oma kärbes-lennukiga võib veel mõnegi uue vembu lisada. Näiteks, lennuki loodis vajumine täiesti tasakaalustatud olekus ja miskisugune eriline „s a m m u m i n e“ õhus à la pas d'Espagne.

Lennuk „Avia BH29“ on uuemaid lennukitüüpe. Dr.-Ing. W. v. Langsdorff'i „Taschenbuch der Luftflotten“ 1927. a. väljaandes pole see tüüp Tshehhoslovakkia lennukite keskel veel mainitud.

„Avia BH29“ kohta oleme saanud järgmised andmed: Kaheistmeline biplaan, lennuki kaal — 575 kg, kasulik koorem kuni 270 kg, bensiini võtab normaalselt 70 kg (käesoleval propaganda-lennul kuni

Staabi kapten Hamšik'i lennuk Lasnamäel 11. 7. 28. „Avia BH29“ maandumas.

150 kg); kiirus — normaalne 130 km tunnis, maxim. 150 km tunnis; maandumise kiirus 63 km tunnis; lagi — 3,5 km; lennu raadius: normaalne 380 km (käesoleval propagandalennul 600 km); tõuseb 1000 meetri kõrgusele 9 minuti jooksul; mootor — Walter 120HP.

Avia lennukite endistel tüüpidel on kasutatud mitmesuguseid süsteeme ja jõuga mootoreid, näiteks „Avia BH19“ oli mootor Hispano 300HP, „Avia BH26“ mootor Gnôme 420HP, „Avia BH27“ (1927. a. konstr.) mootor Walter 110HP. „Avia BH29“ (kõne all oleva) mootorit (Walter 120HP) loetakse ekonoomseks, tugevaks ja puhtalt väljatöötatuks. Selle mootortüübi väärtust peab tõestama ka kapten Hamšiki propagandalend.

Staabi kapten Hamšik enne lennuki demonstreerimist jagas külalistega mõningaid muljeid kõigest sellest, mis ta saanud omal pikal lennuteel. Kullina on meie lugupeetud külaline õhust tabanud kõike, mis teel vaatamisväärsset, ja maandudes ei ole ta terav kullipilk nürinenud: ka siin on ta märganud palju seda, mis harilikule vaatlejale sageli jääb tähelepanemata, eriti asjades ja küsimustes, mis puutuvad sõjandusse ja sõjaväelastesse. Muuseas mainime ühe puuduse, mida puudutas ka kõneleja, see on lennukaartide puudus paljudes maades (nende hulgas ka Eesti. E.). See puudus annab ennast eriti tunda rändur-lenduritele. Meil tuleks ka selle puuduse kõrvaldamiseks astuda samme. E.

Kõrgema Sõjakooli kuulajaskond tutvunemas lennuasjandusega.

18. juunil saabusid Kõrgema Sõjakooli kuulajad lennuväe rügemendi lennukooli lühendatud lendurvaatleja õppekava läbivõtmiseks.

Juba varemalt kätteantud paari meetri pikkune õppekava mõjus just mitte ra-

hustavalt, eriti veel peale katsete lõppu, kui silm on väsinud vahtimast musta valge peal. Oli ka teatud varjatud närve kõdistav tunne selle kartliku õppeperioodi vastu, eriti kui silmasime õppekavas surmasõlme ja teisi akrobaatlikke lendu-

sid. Nii mõnelgi põksus süda ja isegi nii rängalt, et esialul „surmanumbrite“ vastu „sandiks“ osutus. Kuid see kartus oli iürike. Lohutav sissejuhatus lennuväe rügemendi ülema poolt ja tema allkirja andmine kuruse vanemale, kolonel Tallole, 23 kuulaja peale, kohustusega neid 3 nädala pärast tervelt tagasi andma, peletas eemale kõik kurjad mõtted. Jäeti ülitamata kinnitusseltsi ametnikud ja asuti tööle rõõmsalt ja innuga. Ka selgus, et pikk lkava ei olegi alati nii hirmus pikk.

Kursuse avas lennuväe rügemendi ülem kol.-ltn. Steinberg Kõrgema Sõjakooli ülema kindralstaabi kindral-major Jonson'i juuresolekul. Rügemendi ülem valgustas lühidalt olukorda, milles käesoleval momendil rügement, eriti lennukool, asub ja tõi ette neid motiive, mis teda sundisid õppekava niisugusel kujul kokku seadma. Eriti ta kriipsutas alla lennuväe relvade ja õhufotoaparaadi käsitsemise vajadust, — esimest enesekaitseks ja teist luurevahendina. Kindralstaabi kindral-major Jonson avaldas oma täielikkude rahulolemist rügemendiülema poolt ettekantud õppekava kohta ja soovitas paremaid sidemeid luua lennuväega.

Võrreldes eelmiste kursuste kavadega näeme nüüd mõningaid korrektiive. On piütud sisse võtta ainult seda, mis tegelikult staabi töömehele lennuväe, resp., lendurvaatleja, tööst tarvis teada ja mida hädakorral ka temal täita tuleb. Õppekava oli huvitav, mitmekesine ja, mis peasi, täiesti praktiline ja näitlik. Ta oli ka täielikum eelmiste kursuste kavadest. Tutvustati lühidalt kõigi lendurvaatleja tegevusaladega, olgugi et ajapudusel mõnel alal tuli piirduda ainult näitliku tunniga.

Esimene lend oli ettenähtud harjumislennuks. Sellest olid huvitatud eriti need, kellel varemalt lennupraktika puudus. Maandudes hõiskas nii mõnigi õhus „karastatud“ noor, — „aga oli hea, kas keegi oma lennu ära ei müüks!“ Kuid varsti lõppesid need „head lennud“ ja algas ülesannete täitmine, esiti orienteerimise luure- ja fotoalalt. Nüüd ei olnud enam aega nautida lennu mõnususit, vaid tuli ka lendurile „külge teha“, patsutades teda kord ühele, kord teisele õlale või jällegi siltitades tema pead. Halvemat nalja sünnitas aga see kurikuulus Nabala mõisa (pildistatav objekt), mille ülesleidmine ei olnudki nii lihtne. Sellega on ka seletatav see närvilikkus, millega oodati foto-protsessi lõppu aerodroomil asuvas liiku-

vas fotolaboratooriumis. Fotoinstruktoril tuli nii mõnigi kõva sõna õhku lasta, sest sageli kippus ootaja kannatus lõppema enne foto-protsessi. Kuid seda kannatustasus ära rõõm, kui 20-le kaasõpilasele (kahele õnnelikule lennuväelasele anti instruktorige õigused) võis uhkelt teatada, et näe, ongi ikka õige koht ja pildil pole ka viigagi.

Algasid laskmised õhus. Märgiks asetatud 4×6 m märklaud näis nii kolossaalne, võrdluses pisikese kiilbiga laskeplatsil, et kuulid silmnähtavalt peaksid ilma sihtimatagi tabama. Tegelikult oli aga asi hullem. Tuli pingutada viimase võimaluseni, et harjutust rahuldavalt täita, s.o. üks tabamine 20-nest kuulist. Oli ka õnnelapsi, kel „vedas“. Mõni vilunud kuulipildur sai tunda ka takistuse kõrvaldamise raskust õhus, — maandudes tuli pöörata purustatud sõrmega aerodroomi valvekorra arsti poole.

Algas õhulahing. Varustatud fotokulipildujaga tuli pildistada kallaletungivat „vaenlase“ lennukit. See õnnestus hästi, olgugi et mõne arvates ei olevat kuigi sõjamehelik maha nootida relvadeta vaenlast.

Lõputöö kujutas enesest kombineeritud ülesannet ja oli kohastatud enam-vähem tõelikkude olukorrale. Ülesandeks oli kaugeluure toimetamine, kus võitlusse tuli astuda vaenlase hävitajatega. See ülesanne oli huvitavamaid, keskmise kestvusega 2 tundi, ja täideti kõikide poolt rahuldavalt, — vähemalt „vaenlase“ lennuk põmmutati maha. Ainult „viimasel mohikaanlasel“ tuli läbi elada hädamaandumine Rakvere ligidal. Kuid selle kohta tähendas kol.-ltn. Steinberg, — et vaadake, meie pidime teile näitama ka hädamaandumist ja selle kaasategija jutustagu ka teistele oma muljetest ja läbielamustest. Aga ta on siiski nii tark ja ei jütusta meile midagi.

Nii oligi läbi see pikk õppekava, mis tänu õpetajate ja lendur-instruktorite energiale, osavusele ja inestamapanevale töövoimele võeti läbi täpselt ja korralikult.

Ei saa märkimata jätta seda vastutulelikkudest, mis lennuväe rügement Kõrgema Sõjakooli kuulajaskonna vastu üles näitas. Ühisel lõunasöögil, mis Lennuväe Rügemendi Ohvitseride Kogu poolt oli korraldatud, ütles muu seas Kõrgema Sõjakooli ülem kindralstaabi kindral-major Jonson, et lennuväe rügement on isegi oma vastutulelikkuses liig kaugale läinud

Kõrgema Sõjakooli kuulajaskond ja lendurid-instruktorid Lasnamäel õppelendudel.

ja hoolitsenud õpilaste mugavuse eest. Peab tunnustama, et need sõnad on öeldud härra kindrali poolt isegi tagasihoidlikult. Ja, näiteks, igaüks meist viib kaasa parimad mälestused isegi omnibusist, mis meid kaugetest pealinna nurkadest aerdroomile toimetab ja lendude vaheajal või ülesande täitmise järjekorra ootel mugavaks puhkekoduks osutus.

Uskudes lennುವಾe rügemendi ülema kol.-lt. Steinbergi avameelset väljendust, et ta on täiesti rahul kuulajate töödega, võiksime rahuldustundega lahkuda nii armsaks saanud lennುವಾe rügemendist. Mõjuvalt kõlasid rügemendiülema sõnad ühisel lõunasöögil: „Kõrgema Sõ-

jakooli õpilaste rügementi tulles, andsin kolonel Tallo'le allkirja 23 ohvitseri peale ja nüüd lubage härra kindral nad Teie tervelt tagasi anda.“

Kõrgema Sõjakooli kuulajad ei saa kunagi ära unustada seda heatahtlikkust ja vaeva, mis lennುವಾe rügemendi ülem, lennukooli ülem ja kõik õpetajad-instruktorid on pühendanud meie teadmiste täiendamiseks erialal, mis ennemalt praktiliselt oli vähe tuntud. Loodame, et omandatud arusaamine lennuasjandusest leiab rakendamist meie tuleviku töös ja seega kannab vilja nii lennುವಾelaste-instruktorite, kui ka meie eneste poolt tehtud töö. —s.

Liitlaste jõupingutused ühise ülemjuhatuseteostamiseks Maailmasõjas*).

H. Grabby.

II.

1915. aasta.

23. mail astub Itaalia liitriikide kõrvale Maailmasõtta. Rindede arv suureneb ja sõjategevuse ühtlustamise vajadus muutub veel enam teravamaks.

Sama aasta mais sünnib ka Mackenseni läbimurre idas, Vene rindel. Saksalased viivad läbi oma Poolamaa operat-

siooni, mida neile tunduvalt kergendas Lääne-rindel valitsenud tegevusetus. Oma liitlase — Venemaa — abistamiseks ja sakslaste varude eelmaldamiseks idast, liitriigid otsustavad alata pealetungi Lääne-rindel.

10. juunil Chantilly's ära peetud esimesel liitriikide ülemjuhatajate konverentsil võetakse ka vastu otsus: alata pealetungi Champagne'is ja Artois. Kuid selle

*) V. „Sõdur“ Nr. 27/28 — 1928.

operatsiooni tegelik läbiviimine sündis liig hilja, septembris, siis kui operatsioonid Poolamaal olid juba lõpul. Ludendorff võis kirjutada oma sõjamälestustes: „Septembri lõpul 1915. a. olid liitriikide suured pealetungid Laos'is ja Champagne'is. Meie varud jõudsid idast õigel ajal kohale, et toetada Lääne-rinde kaitset ja ära hoida laiaulatuslist taandumist.“

Kogemused tõendasid selgemalt, kui kunagi varemalt, ühiste jõupingutuste vajadust, kuid selleks puudus vastav juhatatus. Kogu 1915. aasta möödub täielise „oma strateegia“ tähe all. Liitlaste tegevuses puudub kooskõla ja ühtlus, mille tõttu ka vastane kogu aja kavakindlalt maksma paneb oma tahte. Kes kriikide kiire ja julge initsiatiivi ees liitlased asuda vaid enesekaitsele ja seegi veel sün-niib mõnikord liig hilja.

Ka Dardanellide operatsiooni ebaedu 1915. a. lõpul ja vale tingimustes algatud tegevus Makedoonias tõendasid küllalt veenvalt, et liitlased ei suuda saavutada oma tegevusega mingisuguseid positiivseid tagajärgi, seni kui nende püüetel puudub tarvilik kooskõla. Senine isoleeritud strateegia ei võinud anda võitu vastaste üle, kellele kooskõlastatud ja hästi juhitud tegevus võimaldas nendele paisata oma reserve vastavalt strateegiliste vajadustele ühelt rindelt teisele, sel' silmapilgul enam ohtlikuma vastase vastu. Ühine ülemjuhatus oleks loomulikult kõrvaldanud selle pahe, kuid üldine mee-leolu ja olukord ei olnud küllalt küpsed tema teostamiseks.

Oma ülemjuhata prestiihi tõstmiseks prantsuse valitsus annab 2. detsembril dekreeidi, millega kindral Joffre nimetatakse prantsuse vägede ülemjuhatajaks kõigil rinnetel, välja arvatud Põhja-Aafrika ja Maroko.¹⁾ See oli küll samm kindral Joffre prestiihi tõstmiseks, kuid sõjalisest vaatepunktist mitte just kõige õnnestunum, sest tema ülesandeks jäi ka kõigi Prantsusmaa pinnal (Põhja- ja Kirde-rinded) tegutsevate oma vägede vahetu juhtimine. Seega dualism juhtimises, mis analoogiline rügemendi ülema tegevusele, kes peab lahingus vahetult juhtima ka mõnda oma pataljoni.

Umbes samal ajal (19. dets.) sünnib muutus inglisevägede ülemjuhatuses. Senise

¹⁾ Senini kandis kindral Joffre Põhja- ja Kirde rinnete (Prantsusmaa pinnal tegutsevad väed) ülemjuhataja nime. Temale ei allunud Makedoonias kindral Sarrail juhatusel olev armeed.

ülemjuhataja marssal French'i asemele määratakse kindral sir Douglas Haig.

1916. aasta.

1915. aasta 8. detsembril peetakse Chantilly's 1916. aasta sõjategevuse plaani väljatöötamiseks teine liitlaste ülemjuhatajate, staabi ülemate ja kõrgemate väejuhtide nõupidamine. Seal valmis otsus n.n. *Somme lahinguteks*, millest pidid osa võtma 40 prantsuse ja 20 inglise diviisi. Konverents tegi ühtlasi ka otsuseks, et „otsustavat tagajärge võivad anda ainult kõigi koaleerivate riikide sõjavägede üheaegsed pealetungid, või kui need pealetungid sünnivad niivõrt väheste vahedega ajas, et vastane ei suuda paisata oma reserve ühelt rindelt teisele.“¹⁾

Kavatsetud operatsiooni kavad valminevad veebruaris. Jäi veel kindlaks määrata tähtpäev. Põhimõtteliselt taheti alustada üldpealetungi võimalikult kiirelt, et enda kätte kiskuda algatust sõjategevuses, kuid sakslased ajasid nurja selle lootuse oma veebruari Verduni pealetungidega. Chantilly's peetud 3. nõupidamisel (14./III) määratakse kindlaks operatsiooni tähtpäevad: venelased algavad pealetungi 15. mail, prantslased, inglased ja itaallased — 1. juunil. Tähtpäevad olid kaunis kaugel, kuid nende määramisel oli arvestatud selle asjaoluga, et Venemaal on vaevalt võimalik alata pealetungi enne seda tähtaega (kliimalised tingimused).

Kolm nädalat määratud tähtpäevast hiljem algavad venelased pealetungi. Brussilovi õnnestunud pealetung on tõsiseks rõõmuks ja heaks ennustuseks liitlastele. Inglased algavad pealetungi alles 28. juunil ja prantslased 1. juulil. Sel ajal kui venelased tungivad Galiit-siasse, vallutavad Bukaviina ja jõuavad Karpaatidesse, prantsus-briti väed peavad lahinguid Somme kallastel. Itaalia sõjavägi alustab pealetungi Isonzo juures 5. augustil ja rumeenlased astuvad tegevusse 27. augustil vene vägede vasakul tiibal. Esmakordselt kogu sõja kestvusel liitlased olid enda kätte kiskunud algatuse kõigil rinnetel.

Sarnane liitlaste enamvähem koordineeritud üldpealetung ei jätnud oma mõju avaldamata ka keskriikidele. Sama aasta detsembris Saksamaa, sunnituna

¹⁾ Colonel Oehmichen. „Essai sur la doctrine de guerre des coalitions.“ Lhk. 7.

Austriast, teeb ettepaneku algada rahuläbirääkimisi, mis aga liitlaste poolt tagasi lükatakse.

Kahtlemata oli neil Chantilly's peetud liitlaste väejuhtide nõupidamistel teatud tulemused, sest vastandina endisele „isoleeritud strateegiale” valitses nüüd nende tegevuses tuntud ühtlus. Vahekorrad Lääne-rinde ülemjuhatajate vahel olid sõbralikud, mis võimaldas saavutada ka ühiseid kokkuleppeid. Võideldi ühiselt, kuid kui võrdne võrdse kõrval. Inglise sõjavägi ei olnud enam ka see ekspeditsiooni korpus nagu 1914. aastal, vaid täielik armee, olgugi vähem arvurikkam kui prantsuse oma.¹⁾

Oli sündinud vaid teatud pööre üldolukorras, kuid üksikute staapide vahel kestsid hõõrumised endiselt. Eriti halvad olid venelaste ja rumeenlaste vahekorrad. Joffre juhib sarnasele liitlastevahelisele halva läbisaamisele oma tähelepanu ja tähendab: „...Sarnane olukord on kahjulik koalitsiooni üldhuvidele. On enam kui tarvilik, et kõigi liitriikide ülemjuhatajate vahel valitseks täielik üksmeel ja usaldus. Rumeenia sõjavägi asudes vene väe vasakul tiival, pikendab ühtlasi ka viimase rihnet. Ida-rindel on neil mõlemil täitsa ühine ülesanne ja Venemaa huvide peaks olema veel vähe kogunud rumeenia sõjaväe abistamine kõigil võimalustel.”²⁾

Kaugeltki head polnud ka liitlaste staapide vahekorrad Makedoonias. Prantsuse vägede ülemjuhatajaks oli seal kindral Sarrail, kelle tegevusega aga teised liitlased (inglased, venelased, serblased) polnud sugugi rahul. Mitmesuguste poliitiliste ja sõjaliste sündmuste mõjutamisel kujunevad kindral Sarrail'i vahekorrad teiste liitlastega sedavõrra halvaks, et tema ärakutsumiseks Makedoonias algatakse avaliku võitlust. Alguse teeb vene saadik Isvolsky, avaldades kindral Sarrail'i tegevuse kohta prantslastele rahulolematust oma valitsuse nimel. Temale järgneb inglise saadik lord Bertie, kes 1916. a. oktoobri lõpul esitab prantsuse valitsusele noodi, milles tähelepanu juhitakse kindral Sarrail'i poliitilisele tegevusele.³⁾

Kuid kindral Sarrail jääb püsima oma kohale, sest temal oli kodumaal suur poolehoid pahempoolsete poliitiliste parteide juures, kes teda toetasid parlamendis. Nagu kõikjal, nõnda tumenevad ka siin partei huvide kõrval üldhuvid. Poliitili-

ne võitlus tema ümber kestub, ilma et vastased suudaksid saavutada mingisuguseid positiivseid tulemusi. Kuid seni kui püsis kindral Sarrail — ei võinud juttugi olla liitlaste kooskõlastatud tegevusest Makedoonias. Alles 1917. a. detsembris, kui Prantsusmaal peaministriks sai Clemenceau, lahendatakse see liitlaste meeli pingul hoidnud küsimus Sarrail'i ärakutsumisega Makedoonias.

Prantsuse vägede juhtimise süsteemis sündivad 1916. aastal jällegi muudatused. Kindral Joffre nimetatakse (16./XII) tehniliseks nõuandjaks valitsuse juurde, jäädes ühtlasi ka vägede ülemjuhatajaks. Juhtimise alal oli seega saavutatud järgmine organisatsioon:

Joffre ülemjuhataja ja valitsuse tehniline nõuandja.

Temale alluvad:

- kindral Nivelles — Põhja ja Kirde rinnete ülemjuhataja⁴⁾
- kindral Sarrail — Ida armee ülemjuhataja Makedoonias.

Vägede juhtimise süsteem palju otsarbekohasem kui seda nägime 1915. a. Kahjuks ei püsi see sarnaselt kaua. Juba samal kuul (26./XII) lahkuvad Joffre marssalina ja juhtimise alal jääb püsima endine 1914. a. süsteem, kus kogu sõjategevuse juhiks on sõjaminister, kes ühtlustama peab üksikute rinnete ülemjuhatajate tegevust. Tähendab, hävines kõigi prantsusvägede ülemjuhataja instituut, millest tulevikus vast oleks võinud võrsuda ka liitlaste üldine ülemjuhatus.

1917. aasta ja sõja lõpu-aasta.

Juba 1916. a. viimased sündmusrikkad kuud ja eriti 1917. aasta toovad endaga tuntuvaid muutusi liitriikide poliitilises ja sõjalises elus.

Prantsuse vägede ülemjuhatajaks saab kindral Nivelles. 7./XII 1916. aastal saab Lloyd George inglise peaministriks ja Briand 11./XII prantsuse peaministriks. Saksamaa kuulutab 31./I 1917. allveelaevade piiramatu sõja, mille läbi korraldus

¹⁾ Detsembris 1915. a. oli Lääne-rindel 34 inglise diviisi, märtsis 1916. — 42 ja sama aasta juuli lõpul — 54 diviisi.

²⁾ Colonel Oehmichen. „Essai sur la doctrine de guerre des coalitions.” Lhk. 121.

³⁾ Muuseas liikusid kindral Sarrail'i kohta ka kuulused, et tema on segatud Venizelos'e riigipöörde Kreekas.

⁴⁾ Kindral Nivelles määrati kindral Joffre asemele Põhja ja Kirde rinnete ülemjuhatajaks detsembril 1916.

antakse kõigi laevade hävitamiseks blokaadi piirkonnas, kuhu kuuluvad Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia. Märtsis puhkeb Venemaal revolutsioon ja 5. apr. Ameerika kuulutab Saksamaale sõja.

Ühelt poolt raskused, mis teatud määral tumestada võisid võidulootusi, kuid teisalt valati koalitsiooni palju „värsket verd“, nii hästi uute poliitiliste ja sõjaväe juhtide kui ka uue liitlase näol.

1917. aasta sõjaplaanid valmisid liitlaste väejuhtide neljandamal Chantilly's nõupidamisel, mida peeti juba eelmise aasta novembris. Ühiselt võeti vastu otsus: anda 1917. a. lahingutele võimalikult otsustav iseloom, milleks iga rinde kohta kokku seati vastav operatsioonide kavade. Nende kavade elluviimisel tulid aga paljud raskused.

Esimese takistuse nende kavade teostamiseks toob juba prantsuse sõjaväe ülemjuhatajate muutus. Kindral Joffre, kelle eesistumisel peeti kõik Chantilly nõupidamised, lootis, et tema ise ka need kavade ellu viib. Kuid tema on sunnitud lahkuma ülemjuhataja kohalt ja kavetatud operatsioonide teostamine prantsuse sõjaväes jääb kindral Nivelle'i ülesandeks.¹

Inglastele oli Nivelle'i nimi täitsa võõras. Ülemjuhataja kohale pääsis ta Verduni lahingutes saavutatud edu läbi, kuid temal puudus üldine Joffre isikule võrdne prestiih. Asudes inglise vägede ülemjuhataja kindral Douglas Haig'i kõrval, kui prantsuse vägede ülemjuhataja Põhja- ja Kirde rindel, kindral Nivelle sai temale võrdseks oma ametilt, kuid mitte prestiihilt, mis sageli aukraadi ja vanuse lahutamatuks kaaslaseks. Nivelle'il olid teened, kuid ta oli ainult diviisi kindral ja asus ülemjuhatajaks armee ülemjuhataja kohalt. Douglas Haig selle vastu oli vägede ülemjuhatajaks juba üle aasta, juhtis nelja armeed ja oli ülendatud 26./XII—16 marssaliks. Seega vanuse vahe 3 aukraadi.

Loomulikult kerkisid siin jällegi esile raskused isiklikes vahekordades kahe mitte võrdse vanusega juhi vahel, analoogilised neile, mida nägime Maailmasõja esimestel päevadel. Juba esimesed läbirääkimised nende kahe ülemjuhataja vahel operatsioonide teostamise alal tõendasid, et ei suudeta leida ühist keelt, saavutada kokkulepet. Kindral Nivelle on

sunnitud tekkinud pineva vahekorra lahendamiseks sõitma isiklikult Lloyd George juure Londoni.

Seal on temal edu ja ta võidab Lloyd George'i ning War Committee poolehoidu.²) Kuna aga see prestiih, mis oli marssal Haig'il inglise sõjaväes ja rahva keskel, ei lubanud avalikult ja täielikult inglise ülemjuhatajat allutada prantslastele, siis lahendatakse see vahekordade küsimus salajase instruksiooniga marssal Haig'ile. See instruksioon leiab kinnitust ka inglise peaministri soovil Calais peetud liitlaste sõjapolitilisel konverentsil.³) Vastavalt sellele kokkuleppele Briti sõjaministeerium loeb tarvilikuks ühise ülemjuhatajate tagamise eelolevateks operatsioonideks ja selle teostamine jääb prantsuse ülemjuhatajate ülesandeks, kellele käsutada arvurikkamad väed. Briti sõjaministeerium kohustub selleks andma vastavad korraldused oma ülemjuhatajale, kes operatsiooni kavade väljatöötamisel peab tegutsema täielises kooskõlas prantsuse ülemjuhatajaga. Kavetatud operatsiooni algusest kuni selle lõpuliku täitmiseni Lääne-rindel inglise ülemjuhatus peab täitma kõiki prantsuse ülemjuhataja korraldusi. Temal jääb vaid vabadus abinõude valikus ja oma vägede kasutusviisides.

Sarnane oli üldjoontes see kokkulepe, mis saavutati, tänu Lloyd George'ile, kahe liitlase vahel 1917. aasta operatsioonideks. Ta oli palju laiaulatuslisem, kui seda oleks võidud loota isegi Joffre ajal. See oli esimene samm alluvuses.

Ka selle kokkuleppe elluviimiseks on veel vajalik kõrvaldada teatud lahkarvamised alluvuse mõiste selgitamisel. Lõpuks marssal Haig kirjutab siiski alla järgmisele kohustusele: „Olen nõus selle kokkuleppega. Ühtlasi tuleb aga selle juures silmas pidada seda, et kindral Nivelle peab arvestama inglise armeega ja tema ülemjuhatajaga kui liitlasega, aga mitte kui alluvatega, välja arvatud nende operatsioonide kestvus, mille kohta ta ettepaneku tegi Calais konverentsil.“³)

Kuid kahjuks jäi see kokkulepe siiski ainult paberile, ilma et tema ellu-

¹) Kindral Nivelle kõneles vabalt ingliskeelt.

²) Mermeix. „Le commandement unique.“ I. Lhk. 144, 145.

³) P. Painlevé. „Comment j'ai nommé Foch et Pétain.“ Lhk. 34.

Mermeix. „Le commandement unique.“ I. Lhk. 149.

¹) Kuni Joffre lahkumiseni allus Nivelle temale. Vaata 1916. a.

viimine vajalik oleks olnud, sest need ühised operatsioonid, millede kestvuseks ta oli ette nähtud, jäi ära mitmesugustel põhjustel. Prantslaste pealetung, mis algas nädal hiljem inglaste omast (9./IV), jäätakse seisma juba järgmisel päeval kindral Nivelles'i korraldusel, kuid poliitiliste parteide mõjutusel Prantsuse ülemjuhatus elab üle teise kriisi, mis laheneb kindral Nivelles'i lahkumisega. Tähendab, lahkus see, kelle jaoks kokkulepe loodi ja viimane omas ainult moraalse tähtsuse, kui tõendus juhtide võimalikust lojaalsusest ühiste huvide taotlemisel.

Prantsuse ülemjuhatus üheks nõrkuseks Maailmasõjas oli see asjaolu, et sõjaväe juhid kisti poliitiliste parteide võitlusesse, mis viis ülemjuhatus kriisideni. Omavaheliste intriigide lahendamiseks ja enda „vee peal hoidmiseks“ juhid oma korda otsivad tuge poliitiliste parteide juures, omavad poliitilise värvingu. Sarnast ajajärku elati üle ka 1917. aasta kevadel.¹⁾

Inglased tegutsevad 1917. a. kevadel peaaegselt üksi. Prantsuse sõjaväes puhkevad sisemised rahutused (mai — juuni), milledele kindla käega piiri paneb kindral Pétain, kes 15. mail saab Põhja ja Kirde rinde ülemjuhatajaks kindral Nivelles'i asemele. Kindral Pétain'i asemele, kes senini oli Peastaabi ülemaks sõjaministri juures, saab kindral Foch.²⁾

Liitlaste operatsioonid 1917. a. ebaõnnestuvad. Nad ei suuda läbi viia oma kavasad ja lisaks sellele peavad üle elama veel itaallaste Caporetto katastroofi oktoobris. Sakslaste läbimurde likvideerimiseks prantslased saadavad Itaaliasse 6. diviisi. Milline oli liitlaste meeleolu 1917. a. lõpul ja kuivõrt vähe lubavad tulevikku võidulootused ühise ülemjuhatus puudumisel, seda iseloomustab inglise peaministri — Lloyd George'i kiri prantsuse peaministrile Painlevé'le (30. X), millest toome väljavõtte.

„Meid kõiki paneb imestama see brutaalne tõsiasi, et sõja kolmanda aasta lõpul vaatamata liitlaste kõige suuremate jõupingutustele, Saksamaa püsib võitjana.

¹⁾ Prantsuse ülemjuhatus kriisidest vaata lähemalt Mermeix'i raamatut: a) „Joffre“, b) „Nivelles et Painlevé“.

²⁾ Kindral Foch lahkus armee-grupi juhataja kohalt peale Somme lahinguid detsembris 1916. ja oli senini seljataguses. Ühede tõendusel oli tema lahkumine tingitud poliitilistest teiste tõendustel sõjalistest põhjustest. (Hädine tervis)

Vaatamata nende lahingutele, mida liitlased võitnud käesoleval aastal, vaatamata prantsuse ja inglise vägede varustuse, relvastuse ja väljaõppe arengule, nende lahingväärtusele — sakslased suutsid siiski aasta lõpule viia mitte ükski edurikkalt Venemaa vastu, vaid saavutada ka laiaulatuslise strateegilise võidu Itaalias. See võit, mis meid sundis saatma tugevaid reserve itaallaste abistamiseks, võib ühtlasi ka suuresti mõjutada sõja lõpukäiku... Võttes arvesse sündmusi meie vastaste juures, näeme, et liitlaste nõrkuse peapõhjus peitub täielikult selles, et neil puudub kogu sõjategevuse ühtlustamiseks ühine juhatus. Juba sõja esimestel päevadel Saksamaa allutas oma liitlased enda despootilise ülevõimule. Tema mitte ükski ei reorganiseerinud nende sõjaväed ning ei võtnud enda ülesandeks nende sõjategevuse juhtimise, vaid võttis oma kontrolli alla ka nende majanduslised ressursid. Keskkriigid ühes Türgimaaga moodustavad praegu ühisel ülemjuhatusel tegutseva sõjalise terviku ja ühise rinde. Liitlased ei ole teinud midagi sarnast. Nende üldjuhatus on kogu aja püsinud nelja eri riigi ja nelja eristaabi kätes, milledest igaüks tundis vaid olukorda omal rindel ja oma ressurse...“¹⁾

Need read tõendavad küllalt selgelt, kui võrt tõsiselt võeti olukorda liitlaste juures 1917. aasta lõpukuul ja kui tõsine oli ühise ülemjuhatus vajaduse veendumus neil, kes vastutavad riigi valitsemisel. Kuid arusaamisest, veendumusest ja heast tahtmisest kuni tegudeni on tihti enam kui vaks maad. Olukord liitlaste juures ei olnud selleks veel küllalt küps, et temasse oleksid võinud sulada kõik need rahvuslised, isiklikud ja psühholoogilised kartused ja eelarvamised, mis tavaliselt tegelikus elus moodustavad ühise ülemjuhatus idee toetamise raskusi.

Lloyd George palub omas kirjas prantsuse valitsust kaalumisele võtta ühise liitlastevahelise staabi loomise võimalusi. Sarnase staabi ülesandeks oleks ühiste sõjaplaanide väljatöötamine ja kõigi sündmuste arengu alaline jälgimine. Ta oleks nõuandvaks organiks valitsustele kõigis sõjalistes küsimustes ja ühtlasi laboratooriumiks, kus valmivad ühised võitlusmeetodid.

¹⁾ Mermeix. „Le commandement unique.“ I Lhk. 164—168.

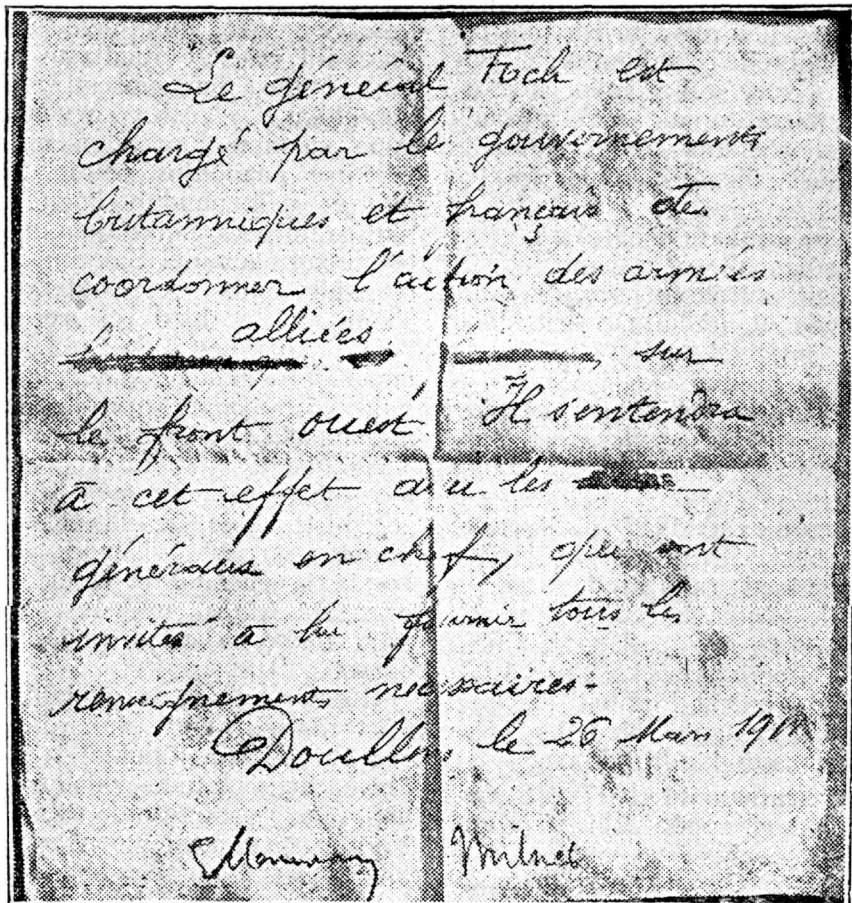
Tähtis ajalooline dokument.

Mõni aeg tagasi surnud Maailmasõjaaegse Inglise sõjaministri (1918 a.) lord MILNER'i lesk andis hiljuti Briti Riigiarhiivile (Public Record Office) üle kuulsa ajaloolise dokumendi — algupärandi (vt. pilt) — kokkuleppe, mille järele Doullens'is 26. märtsil 1918. a. liitlaste vägede üldiseks ülemjuhatajaks

donner l'action des armées alliées sur le front ouest. Il s'entendra à cet effet avec les généraux en chef, qui sont invités à lui fournir tous les renseignements nécessaires.

Doullens, le 26 Mars, 1918.

G. Clemenceau. Milner.“

valiti Prantsuse marssal F. FOCH. (Vt. ka 1926 a. „Sõdur“ nr. 19., lhk. 408).

Ülaltoodud dokumendi - algupärandi kirjutas prantsuskeeles:

„Le général Foch est chargé par les gouvernements britannique et français de coordonner l'action des armées alliées sur le front ouest. Il s'entendra à cet effet avec les généraux en chef, qui sont invités à lui fournir tous les renseignements nécessaires.“

Toleaeagne Prantsuse sõjaminist. G. CLEEMENCEAU, kes, kokkuleppe'e jõudes lord MILNER'i ja feldmarssal Sir D. HAIG'iga, sellele koos lord MILNER'iga alla kirjutas. Seega oli liitlaste sõjavägede üldiseks ülemjuhatajaks valitud marssal F. FOCH.

(„The Times“ Nr. 44.899., 12. V. 1928.)

Sarnase ettepaneku tulemuseks oli nõndanimetatud 7. novembri Rapallo pakt, millega luuakse „Liitlaste kõrgem sõjanõukogu“¹⁾ alalise asukohaga Versailles. Kõrgema sõjanõukogu ülesandeks oli sõjapidamise üldjuhtimine ja liitlaste tegevuse koordineerimine. Tema töötab välja valitsuste otsused ja kontrollib nen-

de täitmist. Vägede ülemjuhatajate poolt kokku seatud operatsioonide kavad kuuluvad k. sõjanõukogu heakskiitmisele. Iga valitsus komandeerib k. sõjanõukogusse ühe alalise sõjaväelise esindaja, kes on nõukogule tehniliseks nõuandjaks. Nendeks määratakse Prantsusmaa poolt kindral Foch, Inglismaa poolt kindral Wilson ja Itaalia poolt kindral Cadorna.

Abinõu või tulemus oli õieti poolik, kuid temal olid ka oma hüved. Nimelt

¹⁾ Kõrgemasse sõjanõukogusse kuuluvad liitlaste peaministrid ja veel üks valitsuse liikmetest. F. Painlevé „Comment j'ai nommé Foch et Pétain.“ Lehk. 267, 268.

oli loodud teatud kindel keskkoh, kuhu poliitilised juhid võisid koguda ühisteks nõupidamisteks. Nõukogu oli teatud poliitiliseks üksuseks. Tema juurde delegeeritud sõjaväelased moodustasid „väikese staabi“, millest kunagi võis loota liitlastevahelise ühise staabi võrsumist.

Sündmused arenevad.

1918. a. 21. märtsil puhkeb sakslaste pealetung, mis sihitud inglise- ja prantsuse vägede liitekohale. Olukord liitlaste juures muutub enam kui kriitiliseks. Ainult ühine jõupingutus, ühine juhatus võib päästa seisukorda. Nende sündmuste mõjul peetakse Doullens'is liitlaste valitsuste esindajate ja sõjaväe juhtide vaheline konverents, kus lord Milner (Lloyd George'i kabineti liige ja tema asetäitja konverentsil) inglise valitsuse nimel ja Belgia ning Ameerika nõusolekul ettepaneku teeb Clemenceau'le¹⁾ nimetada üht prantsuse kindralit, kes võtaks enda peale liitlaste vägede sõjategevuse koordineerimise.

Clemenceau'l oli selleks kaks isikut: Foch ja Pétain. Keda määrata? Viimane neist oli prantsuse vägede ülemjuhataja rindel ja tema määramine oleks enesega paratamatult kaasa toonud mitte soovitava muutuse sarnasel kriitilisel ajal. Clemenceau nimetab selleks Fochi, keda ka marssal Haig eelistas, kui endist Somme lahingute sümpaatset lahingkaaslast. Kindral Foch sai ülesande: „Kordineerida inglise ja prantsuse vägede tegevust Lääne-rindel. Selle ülesande teos-

¹⁾ Telleaegne prantsuse peaminister.

tamine sünnib kokkuleppel vastavate ülemjuhatajatega.“

Inglased, andes nõusoleku prantsuse kindrali nimetamiseks sellele kohale, toovad väärilise ohvri ühistele huvidele. See kokkulepe oli suureks sammuks edasi ühise ülemjuhataja teostamisel, kuid sellega ei jõutud veel lõpfaasini.

Mõned päevad hiljem (3./IV) saab Foch „sõjaliste operatsioonide strateegilise juhtimise ülesande“. Kuid selle juures iga ülemjuhataja hoiab alal oma sõjaväe taktikalise juhtimise vabaduse ja õiguse, pöörata oma valitsuse poole, kui tema arvates sõjavägi võib sattuda ohtlikku või kriitilisse seisukorda Fochi korraldustel. Oli vajalik veel sakslaste uus pealetung, kui viimane surveavaldus üldarvamisele, et lõpuks 14. aprillil anda Foch'ile „Liitlaste vägede ülemjuhataja“ nime.

14. aprilli ajalehed toovad järgmise teadaande: „Briti ja Prantsusmaa valitsuste vastaval kokkuleppel on kindral Foch nimetatud Prantsusmaa pinnal tegutsevate liitlaste vägede ülemjuhatajaks.“

Sellele järgnevad 15., 17. aprillil ja 1. mail vastavalt Belgia, Ameerika ja Itaalia valitsuste teadaanded nõusolekust tunnistada kindral Foch'i ka nende, Prantsusmaa pinnal tegutsevate vägede ülemjuhatajaks.

Sarnane oli selle aastaid kestnud ja täis omapäraseid „seiklusi“ olnud liitlaste ühise ülemjuhatususe teostamise püüete viimane etapp.

Rahvasteliit ja desarmeerimine.

Organisatsioon ja tegevuse ülevaade.

Relvastuse vähendamise tarvidus on tunnustamist leidnud Rahvasteliidu põhikirja 8. artikli 1. lõikes. Sama artikli järgmistes lõigetes on ette nähtud, et Rahvasteliidu Nõukogu, arvesse võttes iga riigi geograafilist olukorda ja erilisi tingimusi, töötab välja relvastuse vähendamise kava ja annab selle läbivaatamiseks ja otsustamiseks riikidele. See relvastuse vähendamise kava võetakse uuesti läbivaatamisele vähemalt üks kord iga kümne aasta jooksul ning tarbetul korral täiendatakse ja muudetakse teda. Pärast vastuvõtmist riikide poolt ei võida kindlaksmääratud relvastuse piirist üle astuda ilma Rahvasteliidu Nõukogu nõusolekuta. Rahvasteliidu põhikirja 1. artikli 2. lõige määrab uute riikide Rahvasteliidu liikmeks vastuvõtmise üheks tingimuseks, et liikmeks astuda sooviva riik peab vastu võtma Rahvasteliidu poolt ülesseatud mää-

rused tema maaväe, mereväe ja õhuväe jõudude suuruse ja relvastuse kohta.

Rahvasteliidu põhikiri ei nõua tema liigetelt desarmeerimist, vaid ainult relvastuse vähendamist niivõrt, kuivõrt see on kooskõlas riigi julgeolekuga ja üldise otsusega pealepandud rahvusvaheliste kohustuste täitmisega.

Selle kohustuse täitmiseks on Rahvasteliidu Täiskogu, Nõukogu ja Sekretariaat (viimase juures on 12. oktoobrist 1921. a. saadik moodustatud desarmeerimise jaoskond) ja terve rida kõiksugu erilisi komiteid ja komisjone teinud palju eeltöid. Kõneldakse, et sellel alal kogutud andmete, dokumentide, aruannete ja asjaajamise kaustade hulk on otse kohutavalt suur.

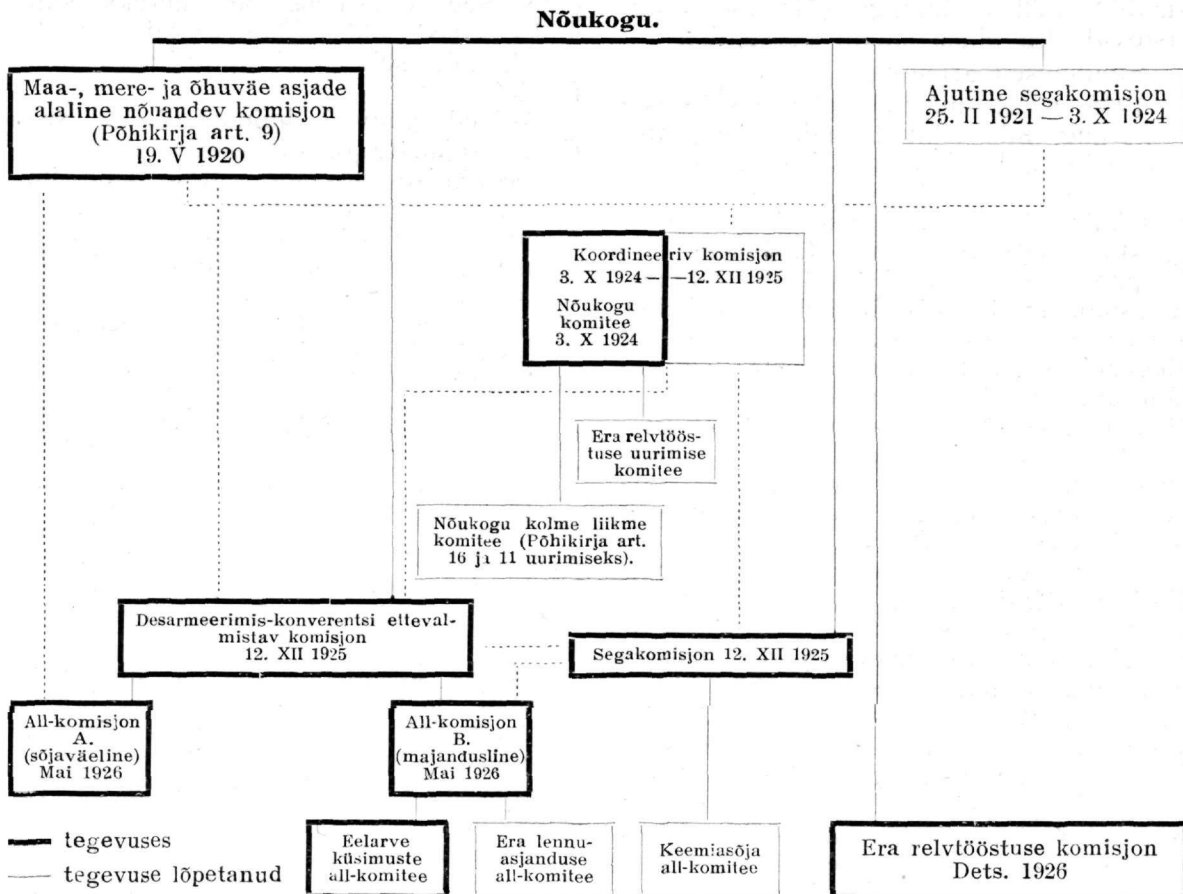
Et saada selgemat pilti sellest määratust tööst, ja enne kui asuda üksikute organite tegevuse kirjeldamisele, toome ülevaatliku tabeli kõigist Rahvasteliidu organitest, kes sellel alal

tegutsenud ja praegu veel tegutsevad. (Tabelis on oma tegevuse lõpetanud organid märgitud peene joonega, kuna praegu veel tegutsevad organid on märgitud paksu joonega.)

gid vähendaks oma maa-, mere- ja õhuväe kulude üldsumma 1913. aasta arvuni.

Samal kuupäeval Täiskogu võttis vastu soo-

Desarmeerimise komisjonide ja komiteede ülevaatlilik skeem.

Rahvasteliidu Täiskogu ja Nõukogu annavad juhtnõore ja ülesandeid üksikutele komisjonidele ja komiteedele.

Täiskogu.

Rahvasteliidu Täiskogu otsustest võiks märkida järgmised:

14. detsembril 1920. aastal Täiskogu võttis vastu sooviavalduse, et Nõukogu esitaks riikidele ettepaneku vastu võtta kohustuse, et kahe järgneva aasta jooksul maa-, mere- ja õhuväe eelarve kulude üldsumma ei oleks suurem kui käesoleval aastal.

1. oktoobril 1921. a. Täiskogu võttis vastu otsuse, millega palutakse ajutist segakomisjoni välja töötada üldistes joontes riikide relvastuse vähendamise kava lepingu või mõnel muul kujul ja see esitada Nõukogule võimalikult enne kolmanda Täiskogu kokkuastumist. Samuti otsustas Täiskogu paluda Nõukogu, et ta kutsuks kõik Rahvasteliidu liikmed ja ka teised asjast huvitatud riigid osa võtma relvade eratööstuse ja kaubanduse konverentsist.

27. septembril 1922. a. Täiskogu avaldas soovi, et enne 1914. a. sõda olemasolevad Euroopa riikide

viavalduse, et Nõukogu kutsuks kokku rahvusvahelise konverentsi Washingtoni konverentsi otsuste laiendamiseks merejõudude vähendamise alal ka nende riikide kohta, kes Washingtoni konverentsile ei ole alla kirjutanud.

Samal kuupäeval Täiskogu võttis vastu otsuse, mis tuntud kui kolmanda Täiskogu XIV resolutsioon, milles öeldakse, et ükski relvastuse vähendamise kava ei või tagajärgi anda, kui ta ei ole üldine, ja et käesolevas seisukorras ei saa ükski riik oma peale võtta vastutust tõsisema relvastuse vähendamise eest, kui temale ei anta vastu küllalist tagatist riigi julgeolekuks. Samas resolutsioonis öeldakse edaspidi otseselt klassiliseks saanud lause: „Relvastuse vähendamine peab olema proportsionaalne julgeoleku tagatisele.“ Sellest peale hakkabki Rahvasteliidu tegevuses esiplaanile kerkima julgeoleku küsimus, kuna relvastuse vähendamine näib selle varju ära kaduvat.

27. septembril 1924 Täiskogu palub Nõukogu esitada riikidele ajutise segakomisjoni poolt väljatöötatud kokkuleppe kava relvade, laskemoona ja sõjamaterjali rahvusvahelise kaubanduse kontrolli kohta ja paluda riikisid teatada, kas nad soovi-

vad osa võtta konverentsist selle kava harutamiseks.

2. oktoobril 1924 Täiskogu, võttis vastu nimetatud Genfi Protokoll rahvusvaheliste tülide rahuliku lahendamise kohta, mis aga hiljem riikide poolt küllalisel arvul ratifikatsioone ei saanud ja sellepärast maksvusele ei pääsenud, palub et Nõukogu kokku kutsuks Genfi rahvusvahelise relvastuse vähendamise konverentsi. Selle konverentsi päevakorda soovib Täiskogu võtta regionaalsete relvastuse vähendamise kokkulepete küsimuse ja leiab, et ei ole tarvilik enam korrata soovilavaldust relvastuse kulude vähendamise kohta, ega kokku kutsuda uut tehnilist konverentsi merejõudude vähendamiseks, kuna need mõlemad küsimused kuuluvad üldise desarmeerimise küsimuse hulka, mida hakkab harutama ülalnimetatud konverents.

25. septembril 1925. a. Täiskogu võtab teadvaks asjaolu, et nimetatud Genfi Protokoll ei ole saanud küllalasel arvul ratifikatsioone, nii et seda kohe tarvitusele ei saa võtta. Täiskogul ei jää muud üle kui uuesti proklameerida, et pealetungi sõda tuleb lugeda rahvusvaheliseks kuriteoks, ja kutsuda Nõukogu asuma relvastuse vähendamise ja piiramise konverentsi kokkukutsumise eeltöödele, et siis, kui üldise julgeoleku vaatepunktist on kindlustatud rahuldavad tingimused, nagu on ette nähtud III Täiskogu XIV resolutsioonis, võiks nimetatud konverentsi kokku kutsuda.

Nagu näeme, ei leidu Rahvasteliidu resolutsioonides relvastuse vähendamise alal ikkagi veel ühtegi kategoorilist otsust. Isegi relvastuse vähendamise ja piiramise konverentsi (lühidalt nimetatud ka desarmeerimiskonverentsiks) kokkukutsumise tähtpäev jääb määramata. Ja küni tähtpäevani ei ole sellest konverentsist asja saanud. Tegutseb ainult desarmeerimiskonverentsi ettevalmistav komisjon, kes oma töödega veel kaugelgi ei ole lõpule jõudnud.

24. septembril 1926. a. Täiskogu palub ettevalmistavat komisjoni oma töödega rutata, nii et saaks konverentsi programmi kindlaks määrata 1927. a. alguseks ja konverentsi kokku kutsuda enne Täiskogu kaheksandat korralist istungjärku. Nagu teame, on ka see hea soov teostamata jäänud.

Nõukogu.

Rahvasteliidu Nõukogu tegevus desarmeerimise alal on piirdunud peaaesjalikult mitmesuguste Komisjonide ja komiteede moodustamisega ning nende tööde jultimisega ja tagajärgede konstateerimisega.

Maa-, mere- ja õhuväe asjade alaline nõuandev komisjon.

Maa-, mere- ja õhuväe asjade alaline nõuandev komisjon on moodustatud Rahvasteliidu Nõukogu otsusega 19. mail 1920. a. Ta koosneb põhimõtetlikult kõikide Rahvasteliitu kuuluvate riikide esitajatest, kusjuures iga riik saadab ühe maaväe, ühe mereväe ja ühe lennuasjanduse esindaja. Komisjoni jaguneb kolmeks allkomisjoniks: maaväe, mereväe ja lennuasjanduse allkomisjoniks. Komisjoni sekretariaadi moodustavad kolm Rahvasteliidu peasekretäri poolt määratavat eriteadlast, kes on igaüks ühe allkomisjoni käsituses. Koos moodustavad nad täiskomisjoni sekretariaadi.

Komisjoni ülesannetest võiks nimetada: tehnilisi uurimusi desarmeerimise küsimuse seisukorra kohta ja küsimuse uurimist, kuidas võiks laiendada Washingtoni kokkulepet merejõudude

kohta ka nendele riikidele, kes ei ole sellele kokkuleppele alla kirjutanud ja ei ole Rahvasteliidu liikmed.

Mereväe allkomisjoni tegevusest võiks nimetada istungjärku Roomas 14. kuni 25. veebruarini 1924 aastal. Kuid sellel istungjärkul ei suudetud saavutada ühtegi üksmeelset otsust ja Nõukogu annab allkomitee aruande riikidele Rahvasteliidu liikmetele arvamise avaldamiseks.

Nõukogu otsusega 8. märtsist 1926 kutsutakse riike, kes on esitatud desarmeerimiskonverentsi ettevalmistavas komisjonis, määrama maaväe, mereväe ja lennuasjanduse eksperte, kes võtaks osa alalise nõuandva komisjoni istungitest ühistel alustel tema liigetega igakord kui nõuandvat komisjoni kutsutakse koos töötama ettevalmistava komisjoniga.

Alaline nõuandev komisjon on pidanud kaheksa aasta jooksul 20 istungjärku Genfis, Pariisis, Brüsselis ja Saint-Sébastienis.

Ajutine segakomisjon.

Ajutine segakomisjon loodi Nõukogu otsusega 25. veebruaril 1921. Tema koosseisu kuuluvad: kuus isikut, kelle kompetentsus poliitilisel, sotsiaalsel ja majanduslisel alal tuntud; kuus alalise nõuandva komisjoni liiget selle komisjoni määramisel; neli ajutise rahanduse ja majanduse komisjoni liiget; kuus rahvusvahelise tööbüroo liiget.

Ajutine segakomisjon omal kahel esimesel istungjärkul, 16—19 juulini 1921 Pariisis ja 1—3 septembrini samal aastal Genfis, arutas esialgselt läbi kõik temale esitatud küsimused, nimelt laskemoona ja sõjamaterjali eratööstus, relvade ja laskemoona kaubandus, investigatsiooni komisjoni tegevus, rahvusvaheline relvastuse kontroll, statistilised uurimused.

1. oktoobril 1921. a. Täiskogu otsusega tehakse ajutisele segakomisjonile ülesandeks üldistes joontes välja töötada riikide relvastuse vähendamise kava lepingu või mõnel muul kujul.

Oma kolmanda istungjärku ajal 20—24 veebruarini 1922. a. Pariisis ajutine segakomisjon arutab lord Esher'i ettepanekut, mis seisib selles, et maavägede suurus määrataks kindlaks arvuliste koefitsientidega Washingtoni kokkuleppe eeskujul.

Neljanda istungjärku ajal Pariisis 3. kuni 7. juulini 1922. a. lord Cecil esitas neli ettepanekut, mis võiksid olla aluseks üldisele relvastuse vähendamise kavale. Nende ettepanekute lähtekohaks oli põhimõte, et relvastuse vähendamine on võimalik ainult siis, kui ta on üldine ja kui temaga on ühendatud vastastikune tagatisleping.

27. septembril 1922. a. Täiskogu teeb ajutisele segakomisjonile ülesandeks välja töötada rahvusvahelise relvade kaubanduse kontrolli kava.

Eelpool nimetatud kuulus kolmanda Täiskogu XIV resolutsioon on tehtud ajutise segakomisjoni ettekande põhjal. Selle resolutsiooni põhimõtete alusel palub Täiskogu ajutist segakomisjoni oma tööd jätkata. Aluseks võttes lord Cecil'i ja kolonel Requeni ettepanekuid, ajutine segakomisjon töötas välja ja esitas IV Täiskogule vastastikuse abiandmise projekti, mille Täiskogu saatis riikidele arvamise avaldamiseks.

Peale mitmesuguste ülesannete relvade kaubanduse ja eratööstuse alal oli ajutise segakomisjoni tähtsamaks ülesandeks veel läbi kaaluda, kas on võimalik paralleelselt üldise relvastuse vähendamise kavaga soovitada regionaalsete kokkulepete sõlmimist.

Üldise pidas ajutine segakomisjon 10 istungjärku, vaheldamisi Genfis ja Pariisis. 3. oktoobril 1924. a. ajutine segakomisjon moodustatakse ümber koordineerivaks komisjoniks.

Koordineeriv komisjon.

Koordineeriv komisjon on moodustatud järgmiselt:

- a) Nõukogu komitee (10 liiget, Nõukogus esitatud riikide esitajad);
- b) majanduse, rahanduse ja transiidi organisatsioonide esimehed ja üks või kaks liiget igast;
- d) kuus alalise nõuandva komisjoni poolt määratavat liiget;
- e) neli liiget rahvusvahelise tööbüroo poolt;
- g) tarbekorral ekspersedid ja juristid Nõukogu määramisel.

12. detsembril 1925 lõpetab koordineeriv komisjon oma tegevuse sarnasel kujul. Tegutseda jääb ainult osa temast, nimelt Nõukogu komitee, kuna muus osas tööd lähevad üle desarmeerimiskonverentsi ettevalmistavale komisjonile ja uuesti moodustatud segakomisjonile.

Desarmeerimiskonverentsi ettevalmistav komisjon.

Desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoni organisatsioon on kindlaks määratud Nõukogu resolutsiooniga 12. detsembril 1925 Nõukogu komitee ettepaneku järele.

Komisjon koosneb Rahvasteliidu Nõukogus esitatud riikide esitajatest ja nende riikide esitajatest, kes oma geograafilise seisukorra tõttu on desarmeerimise küsimuse suhtes erilises seisukorras. Selle tõttu kutsuti komisjonist osa võtma Saksamaa, Ameerika Ühisriigid, Nõukogude Vene, Bulgaaria, Soome, Hollandi, Poola, Rumeenia ja Jugoslaavia kuningriik.

Komisjoni ülesandeks on relvastuse vähendamise ja piiramise konverentsi ettevalmistamine.

Komisjonile anti läbi uurida järgmised küsimused:

1. Mis tuleb mõista „relvastuse“ all?
2. a) Kas on võimalik piirata sõjaseisust relvastust või peavad desarmeerimise korraldused puudutama ainult rahuaegset relvastust?
b) Mis tuleb mõista relvastuse vähendamise või piiramise all?
3. Missuguste reeglite järele võib võrrelda ühe riigi relvastust teise omaga, näiteks koosseisud, teenistuse aeg, varustus, kulud, jne.?
4. Kas on olemas „pealetungid“ ja „kaitse“ relvastust?
5. a) Missuguste põhimõtete järele on võimalik kindlaks määrata proportsioone igale riigile lubatava relvastuse suuruse kohta, arvesse võttes: elanikkude arvu; tagavarasid; geograafilist seisukorda; mereteede pikkust ja iseloomu; raudteede tihedust ja iseloomu; tabatavaid piire ja suuri elulisi keskkohi piiride lähedal; aega, mis igal riigil tarvilik rahuaegse relvastuse ümberkorraldamiseks sõjaseisust; julgeolekut, mida võib omada riik kallale tungi juhtumisel Rahvasteliidu põhikirja või eriliste kokkulepete tõttu?
- b) Kas võib kaasa aidata relvastuse vähendamise aramääramisele, kui läbi uurida tegevusviise, mis võimaldavad kiiresti tege-

vusse pana Rahvasteliidu põhikirja 16-artiklis ettenähtud majanduslist ja sõjalist teetust?

6. a) Kas on võimalik vahet teha sõjaväe ja eralennukite vahel? Kui võimata, kuidas siis tuleb hinnata eralennukite sõjalist väärtust õhu jõudude aramääramisel?
b) Kas on võimalik ja soovitatav punkt a) all tähendatud järeldusi käsitada ka lennukite ja masinate tagavara osade kohta?
c) Kas võib merejõudude hindamisel anda sõjalise väärtuse ka kaubalaevastikule?
7. Kui tunnustada, et desarmeerimine on leib julgeolekust, siis missuguse määraneni võib teostada regionaalne julgeoleku põhjal regionaalset desarmeerimist? Või kas peab ütleva, et desarmeerimine on teostatamatu, kui ta ei ole üldine. Kui regionaalne desarmeerimine on teostatav, kas siis on võimalik sel teel jõuda üldise desarmeerimiseni?

Komisjoni ülesanne on välja töötada ettepanekud, mis ta esitab Rahvasteliidu Nõukogule.

Igal komisjonis ka mitte esitatud riigil on õigus komisjonile esitada oma memorandumide teha huvitavate küsimuste kohta ja neid komisjoni istungitel kaitseda.

Komisjonil on õigus koos töötada teiste Rahvasteliidu organitega ja viimased on õigustatud esitama omal algatusel kõigi ettepanekutega, mis nemad loevad tarvilikuks käesolevate tööde kohta.

Seda koostööd teostatakse:

- a) koos alalise nõuandva komisjoniga kõiges selles, mis puutub sõjaväe, mereväe ja õhuväe küsimustesse;
- b) koos segakomisjoniga neis asjades, mis käsitlevad nende küsimuste majanduslist külge.

Esimese istungjärku ajal (Genfis 18—26 maini 1926.) ettevalmistav komisjon moodustas kaks allkomisjoni:

1. Allkomisjon A (sõjaväeline), mis koosneb ühest maaväe, mereväe ja lennuasjanduse eriteadlasest iga maa jaoks, kes on esitatud ettevalmistavas komisjonis.
2. Allkomisjon B (majandusline), mis koosneb ühest isikust iga ettevalmistava komisjoni delegatsioonist. See allkomisjon kujundas veel eelarve küsimuste ja erilennuasjanduse allkomiteed.

Samal istungjärkul võeti esimesele lugemisele ettevalmistavale komisjonile esitatud küsimustik ja anti allkomisjonide harutada Riikide poolt esitatud hulk ettepanekuid. Nendest kolm tähtsamat anti Nõukogude harutada, ja viimane andis need edasi Nõukogu komiteele nimelt:

- a) Prantsuse ettepanek, kuidas võiks kiiresti tegevusse panna meetodid ja mehhanismid, mille abil peale on põhikirja 16. artikli põhjal õigustatud riik, kellele kallale tungitud;
- b) Poola ettepanek järele kaaluda, kas eriline regionaalne vastastikuse abi organisatsioon Rahvasteliidu põhikirja raamides võib kaasa aidata Rahvasteliidu organitele nende abiandmise ülesannetes;
- d) Soome ettepanek riikide kohta, kes on eriti mittesoodsas seisukorras

Teise (Genfis 22. ja 27. septembril) ja kolmanda istungjärku (sealsamas 21. märtsist kuni 26. aprillini 1927) jooksul komisjon lõpetas üldise relvastuse vähendamise kokkuleppe kava teksti väljatöötamise. Tekstis tähendati ära ka kõik delegatsioonide poolt esitatud eriarvamised. Asuti seisukohale, et kokkuleppe vastuvõtmine

esimesel lugemisel ei kitsenda millegagi delegatsioonide seisukohti teisel lugemisel.

15. juunil 1927 a. Nõukogu võttis teatavaks ettevalmistava komisjoni raporti ja oli väga rahul, et komisjon oli kuni teise lugemiseni jätnud pikema vaheaja, et riigid võiksid seda küsimust põhjalikumalt uurida.

Neljanda (1927 a. detsembris) ja viienda istundjärgu (1928 a. märtsis) ajal ei suudetud ka veel üldise relvastuse vähendamise kokkuleppe teist lugemist teostada. Sellel perioodil äratasid suuremat tähelepanu Nõukogude Vene ettepanek täieliku desarmeerimise kohta ja Briti memorandum julgeoleku ning desarmeerimise kohta. Ajakirjandus konstateeris desarmeerimise fiaskot ja hakkasid kuuldavale tulema hääled, et desarmeerimist saab ehk paremini teostada väljaspool Rahvasteliitu eriliste konverentside ja kokkulepete teel.

Segakomisjon.

12. detsembril 1925 a. moodustatud segakomisjon koosneb järgmiselt:

Kaheksa liiget majanduse, rahanduse ja transpordi komisjonidest Nõukogu määramisel;

Neli liiget Rahvusvahelise tööbüroo nõukogust Rahvasteliidu Nõukogu määramisel

Segakomisjoni ülesanne on kaasa töötada desarmeerimiskonverentsi ettevalmistava komisjoniga viimasele esitatud küsimuste Majanduslike küllie arutamisel.

Segakomisjon võib juurde kutsuda eksperti samadel alustel nagu alaline nõuandev komisjon.

Segakomisjon moodustas enesest Keemiasõja allkomitee.

Era relvtööstuse komisjon.

Era relvtööstuse komisjoni tegevus ei puutu enam otsekohe relvastuse vähendamise alasse, vaid see komisjon on nõuandvaks organiks relvade, laskemoona ja sõjamaterjali eratööstuse kontrolli küsimuste lahendamisel Rahvasteliidu poolt.

Ühenduses desarmeerimise probleemiga võiksime peale selle nimetada veel kahte küsimust, mille alal Rahvasteliit tegutseb. Need on relvade, laskemoona ja sõjamaterjali kaubanduse kontroll ja teadete vahetamine relvastuse kohta.

A. K.

Langevari kui praegusaja lendmasina täiendus.

Inglased ja ameeriklased — praktika rahvad — seadsid üles meie aega iseloomustava hüüdlause „Time is money“ (aeg on raha“ ja „Safety first“ (kindlustus kõige enne).

Lendmasinad vastavad täiesti esimesele hüüdlausele — lendmasinate kasutamise transporditeerimisel on ajahoid määratu, kuid teisele hüüdlausele ei vasta lendmasinad veel täiesti. Sellega võib ka seletada asjaolu, et lendmasinate tarvitamine ei ole leidnud suuremat poolehoidu massilt, s.t. lendmasinate omanikke on vähe, niisama kasutatakse lendmasinaid vähe ka transpordiks.

Muidugi mängib siin suurt osa kallidus, kuid ka psühholoogilisel efektil on mõju — kardetakse lihtsalt surma.

Ei ole ka ime, et terve ilm on huvitatud õnnetusest tabatud lendmasina reisijate ja meeskonna päästmisega seotud küsimustest.

Seni on päästmise abinõuks olnud langevari.

Langevarje võib jagada kolme gruppi:

1) Langevarjud, mis avanevad lendmasina peal ja hoiavad terve lendmasina õhus.

2) Langevarjud, mis hoiavad õhus ainult osa lendmasinat, näit. reisijate kabiiin.

3) Individuaal langevarjud, mis on igal lenduril ja reisijal eraldi.

Esimest kaks gruppi langevarje on küll

ideaalsed, kuid nende tehniline väljatöötamine on jäänud veel unistuseks, kuid kolmanda grupi langevarje kasutatakse üle ilma.

Tuntuim langevarjudest on „Re Irvin“ — ameerika konstruktsioon — mis

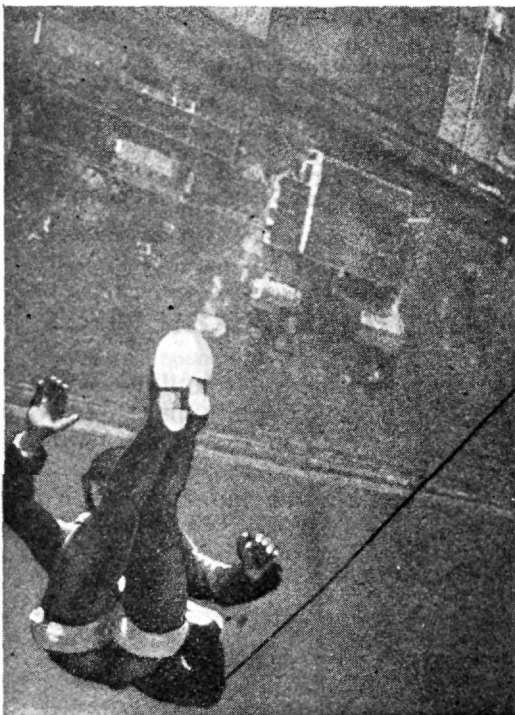

Lendur varustatud langevarjuga.

on tuhandete inimeste elu päästnud, nende hulgas kuulsaks saanud kolonel Lindberghi.

Tarvitusele on neid võetud Inglismaal, P. A. Ühisriikides, Soomemaal ja paljudes teistes riikides.

Prantsusmaal on tarvitusel J. Ors, Vinay, Aviorex ja teisi süsteeme, Saksa maal „Heinecke“ süsteem. Siiski igal pool leiduvad omamaa saaduste kõrval ka Irvin'i langevarjud.

*„Hüpe sügavusse . . .
Lendur lennukist lahkumise hetkel.*

Toome siin nende 3 süsteemi langevarjude kirjeldused, missugustega on meie lendav koosseis tutvunud käesoleval aastal.

Esimene oleks „Thörnblatt“ süsteem langevari, mida hiljuti Tallinnas demonstreeris Rootsi leitnant Raul Thörnblatt.

Teine „PAK“, mille üle pidas loengu ühes filmi demonstreerimisega Tshéhho-slovakkia kapten Popelak — olles ise selle süsteemi konstruktoriks.

Kolmas oleks Eesti leiduri, meie kaitseväge aviomotoristi, vanem allohvitser F. Lavrov'i langevari.

Kaks esimest langevarju kujutavad enesest kahe erineva grupi esitajat.

Nimelt on Thörnblatt'i langevari puht automaatne, s.t. avaneb ilma inimese kaasabit. Automaatsus saadakse kätte

sellega, et lenduri külge rihmadega kinnitatud langevari on nööri kaudu ühendatud lendmasinaga. Hüppe järele saab nöör pingutatud, mis omakord langevarju avab. Lahtimineku aeg (harilikult 1—2 sekundit) on reguleeritav nööri pikkusega.

Nagu paljud autoriteetsed isikud tõendavad, nende hulgas kuulsaks Saksa „Richt-hofen nr. 1“ eskadrilli ülem kapten H. Gäring, olevat automaatne langevari väga otstarbekohane, sest arvestades allahüppaja närvilikkusega ei suuda allahüppaja alati õigel ajal langevarju avada (sarnaseid juhuseid on olnud väga palju).

Automaatse langevarju vastased leiavad mitte otstarbekohase olevat langevarju ühendamise nööri kaudu lendmasinaga, sest:

1) Lendur ei saa ise valida langevarju avamise momenti (see aeg on aga const. ja ripub ära nööri pikkusest).

2) Nöör võib enneaegu lendmasina küljest lahti kistud saada, või lendmasina põlemisel läbi põleda (sarnaseid juhuseid on olnud!)

3) Lendmasinalt allahüpates, võib kergesti end nööri sisse mässida.

4) Hüpe on võimalik ainult ühele poole, kuhu nöör seotud.

Jutuajamisel kinnitas leitnant R. Thörnblatt, et ülaltoodud põhjendused ei ole küllalt kaaluvad, sest avamise momenti valik on väga suhteline küsimus, iseäranis lahingolukorras, kus lendur on vaenlase tule piirkonnas ja närvid viimase võimaluseni pingul. Veel halvem on seisukord, kui allahüppaja haavatud (iseäranis kätte) või pool-meelemärkusest olekus.

Momendi valik ei mängi juba sellepärast suurt osa, et lendmasinal ja inimesel on väga erinevad langemise kiirused ja langemise kõverjooned, millepärast ka omavaheline kokkupõrge võimatu.

Mis puutub nööri enneaegsesse katkemisse, ei võiks leitn. R. Thörnblatt'i arvamise järele sarnast juhust ette tulla, kui nööri valmistamiseks vastav materjal valitud.

Mis puutub sellesse, et lendur võib ühendusnööri sisse mässitud saada, mille tõttu langevari ei avane ehk saab lenduri ümber mässitud, siis peab ütleva, et sarnaseid juhuseid on „Heinecke“ langevarjuga ette tulnud. Nimelt 1920. a. oktoobri kuus Rootsi leitnant Landegren'iga oli sarnane juhus („Heinecke“ langevarjuga) ja ainult lenduri määratu külmaveresuse päästis ta surmast.

Sarnased juhused on aga „Thörnbladt'i“ langevarjul kõrvaldatud. Ühendusnõõr on langevarju koti sisse pakitud, kuna välja on jäänud lühike jupike. Nõõri pakkimise viisi peale on leitn. Thörnbladt'il patent võetud.

Leitn. Thörnbladt'i langevarju katsetamine andis häid tagajärgi. Nagu näha on langevari väga heast materjalist tehtud, sest isegi märjalt ja osaliselt katki rebitud tegutses ta korralikult.

Langemise kui ka avanemise aeg olid väga rahuldavad ja jääb ainult üks puudus — hüpe lendmasinalt on võimalik ainult ühelt poolt.

Kapten Popelaki langevari „PAK“ on mitte-automaatsete langevarjude esitaja, mille avamine ripub ainult lenduri tahtest ja külmastverest. See on ju väga hea! Ehk küll kpt. Popelak arvab, et inimese mõte töötab kiirusega proportsionaalselt kiirendusele langemise juures, kuid siiski on mitteautomaatsetel langevarjudel palju puudusi.

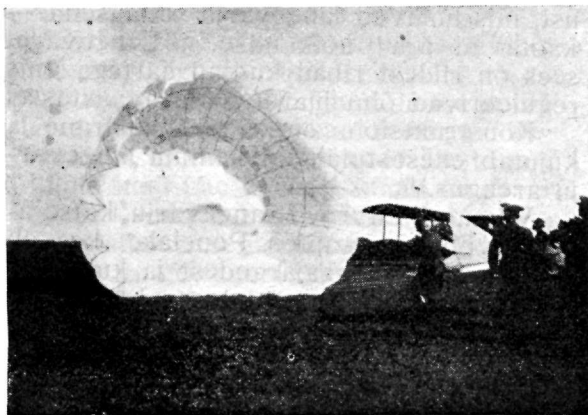

Langevarjuga laskumas . . .

Sarnane langevari võib olla hea tarvitamiseks vast õppustel — rahuolukorras, kuid lahingolukorras toob vaevalt kasu mõtte pingutuski.

Peale selle jätab automaatne langevari lenduril käed vabaks, mis annab lendurile võimaluse lahingolukorrale tähtsaid esemeid ja materjale kaasa võtta, nagu:

tehtud ülesvõtetega fotoaparaat, luure märkused, kaart jne. Väga huvitav on märkida, et Inglismaal, kus viimasel ajal „Irvin“ langevarjuga palju õnnetusi juhtu-

Mehaanik Lavrovilt konstrueeritud langevarju demonstreerimine Lasnamäel 11. VII 28.

nud, tehakse automaatsete langevarjudega katseid — ja nimelt „Thörnbladt'i“ langevarjuga.

Poolas, Türgimaal ja Rootsis olevat tarvitusel Thörnbladt'i langevarjud, Tšehhoslovakkias tarvitatakse „PAK“ ja „Irvin“ langevarje.

Lõpuks peatume meie kodumaa konstruktori F. Lavrov'i langevarju juures.

Huvitav on see langevari selle poolest, et tal keskel on koonus, mis jagab langevarju iseenesest 2 ruumiks, suurendades õhurõhu vastuvõtu võimalust. Sellega väheneb langemise kiirus ja lühendub avamise aeg.

Prantsuse standart andmed nõuavad, et langevarju langemise aeg oleks 5—6 m/sek. „Thörnbladt“ langevarjul on see aeg 5,4 m/sek. Eesti (Lavrov'i) langevarju langemise kiirus oli viimase katse järele 4,5 m/sek.

Väga huvitav on meie langevarju patenteeritud lukk, mis annab võimaluse maaga kokkupuutumise momendil vabastada end langevarjust.

Ilma viimase abinõuta veab tuulest aetud langevari lendurit mööda maad, tihti isegi suuremaid vigastusi sünnitades, nagu seda „Heinecke“ langevarjuga mitu korda ettetulnud.

Lukk on tähelepanuväärt ka veel selle poolest, et ta nõuab avamiseks õige vähe pingutust lendurilt.

Automaat avajanõõr on Lavrov'i langevarjul patenteeritud viisil paigutatud langevarju ümbrikusse.

Üldandmed:

Langevarju läbimõõt $d=7$ m, kuju elliptiline sfäär (scene kuju). Väljamaa langevarjud on kõik poolsfäärilised.

Langevarju perifeeriumil on 24 avast, mis hoiavad langevarju stabiilsena — kaotavad ära kõikumise. Langevarju sees on riidest ribad kummi äärtega, mis reguleerivad õhu juurdevoolu avastesse.

Konstruksioon on väga omapärane ja kujutab enesest tähtsat sammu langevarju arengus.

Viimasel Lavrov'i langevarju katsetamisel viibis ka kapten Popelak, kes oli üllatatud katse tagajärgedest ja kui vana pioneer langevarju asjanduse alal, soovis konstruktor Lavrov'ile õnne ja edaspidiseks edu.

Tshehhi spetsialisti autoriteetse arvamise järele on meie langevarju konstruksioon väga originaalne ning otstarbekohane. Muidugi on väljamaa langevarju-

del seljataga paljude aastate tööd ja tuhanded katsed; valmistamine sünnib suurel hulgal, kuna materjal mitmeaastase praktika järele katsetatud. Meil aga on langevari vaid esimesi samme.

Kuid isegi need vähesed katsed näitavad, et meie langevarjul on ees suur tulevik.

Alles möödunud aastal andsid katsed ainult rahuoldavaid tagajärgi, käesoleval aga, peale konstruktori pingutavat tööd, on defektid kõrvaldatud ja kindlasti annab langevari hiilgavaid tagajärgi ka ametlikkudel katsetel.

Väga palju tähendab ka see, et väljamaa langevarjud valmistatakse väljavali tud siidist, mille tõttu langevari kergem. Meie langevari on aga valmistatud käepärast olevast kodumaa materjalist, kui järgmised saavad valmistatud ka siidist, võib oodata veel paremaid tagajärgi.

—sen.

Karistuste süsteem sõjaväe nuhtluse seaduse järele.

L. Vahter.

Praegu maksva noorte üldõpekava järele peavad noored läbi minema teatava programmi sõjaväe nuhtluse seadusest. Aasta algul ilmus sel alal majoor Ainsoni tõlkes raamat „Valitud paragrahve sõjaväe nuhtluse seadusest”, mis eeltähendatud aine õpetamist suurel määral kergendab. Raamatu ilmumiseni valitses selle aine õpetamisel tarvilise materjali puudusel ebamäärane seisukord.

Et raamat sisaldab eneses peasjalikult ainult sõjaväe nuhtluse seaduse eriosa tõlke, siis valitseb aine õpetamisel noortele veelgi mitmes küsimuses selgusetus. Õpetajal-ohvitseril ei ole igakord selge missugune karistus seadustiku eriosas on määratav ainult ohvitserile, missugune sõduritele ja allohvitseridele, ning missugune ühine kõikidele kaitseväelastele, sest seadustiku üldosa vastavate artiklite tõlked eelnimetatud raamatus puuduvad. Samuti ei teata missugused on õiguste kaotuste liigid ning nende tagajärjed. Need ja teised küsimused on õpetamisel aga olulise tähtsusega.

Rivi ohvitser ei suudagi oma mitmekülgse tegevuse tõttu kõikides õiguslikes küsimustes täit selgust muretseda, mispärast järgnev kokkuvõtlik ülevaade püüab ohvitserile abiks olla ja valgustada seda meie sõjaväes praegu maksva nuht-

luse seaduse karistuste süsteemi ja karistuste õiguslikke tagajärgi, ilma et ohvitseril tarvis oleks allikaid otsida, mis laiali pillatud ja tarviliste raamatute ning abinõude puudusel tihti kättesaamatud.

Selle juures on klambrites tähendatud sõjaväe nuhtluse seadus (S. N. S.), nuhtluse seadus (N. S.) vastavad artiklid, kui ka R. Teataja (R. T.) N.N. ja teised allikad, et tarvilisel korral vastavat õiendust saada.

S. N. S. jaotab kõik karistused kahte liiki — kaelakohtuslisteks ja paranduskaristusteks.

I. Kaelakohtuliste karistuste liiki kuuluvad:

1. Surmanuhtlus kõikide õiguste kaotamisega (S. N. S. § 2.). Karistus täidetakse poomise või mahalaskmise läbi kohtu äramääramisel, kui seaduses (sanktsiooniosas) eneses ei ole täitmise viisi eraldi ette nähtud. (S. N. S. §§ 10, 12).

2. Sunnitöö kõikide õiguste kaotamisega (S. N. S. § 2.). Sunnitöö on tähtajata (eluaegne) ja tähtajaline kestvusega 4 kuni 20 aastani (S. N. S. § 14).

Kaelakohtuslised karistused on ühised kõikidele kaitseväelastele.

Mõnede kuritegude eest määratakse kaelakohtusliste karistustena veel — 1)

surmanuhtlus ilma õiguste kaotamiseta, kuid ainult sõja ajal teenistusekohuste vastu sihitud kuritegude eest, millel puuduvad omakasulised või häbitavad motiivid. Täidetakse alati mahalaskmise läbi (S. N. S. §§ 3 ja 13), 2) kindlusevangistus kestvusega 10 kuni 20 aastani, ilma kõikide õiguste kaotamiseta, kuid teenistusest väljaheitmisega ja aukraadi kaotamisega (S. N. S. §§ 3 ja 18). Kaelakohtuline kindlusevangistus määratakse ainult asekaristusena sõjaväeliste kuritegude eest surmanuhtluse või sunnitöö asemel kohtu ettepanekul süüd vähendavatel asjaoludel.

Küsimuse otsustab rahu ajal Vabariigi valitsus, sõja ajal ülemjuhataja (S. N. S. § 19).

II. Paranduskaristuste liiki kuuluvad —

A. Ohvitseridele ja sõjaväe ametnikkudele määratavad karistused (S. N. S. § 5)

— vangirood ühes aukraadi äravõtmisega, teenistusest väljaheitmisega ja kõikide iseäraliste õiguste kaotamisega. Vangiroodu kestvus 1 kuni 4 aastani ja ulatab mõnel seadusega kindlaksmääratud korral kuni kuue aastani (N. S. § 31 ja 31¹, S. N. S. § 27²)

— vangistus kodanlikes vangimajas ühes aukraadi äravõtmisega, teenistusest tagandamisega ja kõikide iseäraliste õiguste kaotamisega. Vangistuse kestvus 2 kuust kuni 2 aastani, või vangistus kodanlikes vangimajas ühes mõnede iseäraliste õiguste kaotamisega ja teenistusest väljaheitmisega, kuid aukraadi allesjätmisega (V. Peasõjak. selet. 18—1908.a.). Vangistuse kestvus 8 kuust kuni 2 aastani. Või vangistus kodanlikes vangimajas ilma õiguste kitsendamiseta. Kestvus 1 aasta 4 kuust kuni 2 aastani. (S. N. S. §§ 27², 28, 29, 30, N. S. § 33).

Ohvitseri ja sõjaväe ametnikke karistatakse vangistusega kodanlikes vangimajas ilma õiguste kitsendusega üldkaristuseseaduste alusel ainult siis, kui kohus leiab tarvilikuks neid sõjaväeteenistusest vabastada, vastasel korral asendatakse vangistus kodanlikes vangimajas hoidmisega peavahis (S. N. S. § 31).

— Teenistusest väljaheitmine ühes aukraadi äravõtmisega ja mõnede iseäraliste õiguste kaotamisega.

— Kindlusvangistus ühes väljaheitmisega teenistusest ja mõnede iseäraliste õiguste kaotamisega. Vangistuse kestvus 1 aastast 4 kuust kuni 4 aastani (S. N. S. § 24).

— Alandamine reameheks.

— Väljaheitmine sõjaväeteenistusest ühes mõnede õiguste kaotusega.

— Kindlustusvangistus ühes mõnede õiguste ja eesõiguste kaotamisega teenistuse alal. Vangistuse kestvus 2 kuust kuni ühe aasta 4 kuuni (S. N. S. § 25). Aukraad jääb alale.

— Teenistusest tagandamine mõnede õiguste ja eesõiguste kaotamisega teenistuse alal. Aukraad jääb alale.

— Hoidmine peavahis (arest) 3 kuust kuni 6 kuuni ühes mõnede õiguste ja eesõiguste kaotamisega teenistuse alal või sama karistus 1 kuni 3 kuuni kuid ilma õiguste kitsendusteta. (S. N. S. §§ 32, 34).

— Ametist eemaldamine seaduses ettenähtud kordadel (S. N. S. § 5 märkus I).

— Rahatrahv seaduses ettenähtud kordadel ja määral (S. N. S. §§ 35—37).

B. Allõhvitseridele ja sõduritele (Sisemäär. § 37 mõistes, нижний чинъ) määratavad paranduskaristused (S. N. S. § 6).

1. Kuritegude eest, mis seotud ei ole kaitseväeteenistuse rikkumisega:

— Vangirood 1 kuni 4 aastani, iseäralistel kordadel kuni 6 aastani ühes kõikide iseäraliste õiguste kaotamisega (S. N. S. § 48, N. S. §§ 31 ja 31¹, samuti kui ohvitseridele).

— Vangistus kodanlikes vangimajas ühes kõikide iseäraliste õiguste kaotamisega. Vangistuse kestvus 2 kuust kuni 2 aastani (S. N. S. § 48, N. S. § 33).

— Üksikvangistus sõjaväe türmis mõnesuguste õiguste kaotamisega teenistuse ajal ja karistatute liiki üleviimisega. Vangistuse kestvus 1 kuni 4 kuuni (S. N. S. § 51).

— Rahatrahv, kuid allõhvitseri ja sõduri palgast seda kinni ei peeta (S. N. S. § 53). Kuriteoga sünnitatud kahju võib aga kinni pidada palgast üldistel alustel (V. Peasõjakohtu seletus Nr. 25—1880 aastal).

2. Teenistusallaliste kuritegude eest:

— Vangirood nagu p. 1 all üleval.

— Vangistus kodanlikes vangimajas nagu p. 1 all üleval.

— Paigutamine distsiplinaar ossa ühes

mõnesuguste õiguste kaotamisega teenistuse alal ja karistatute liiki üleviimisega. Kestvus 1 kuni 3 aastani (S. N. S. § 49).

— Üksikvangistus sõjaväetürmis nagu p. 1 all üleval.

Peale eeltoodud karistuste võib kohus kõikidele kaitseväelastele seaduses (eriosas) tähendatud kordadel peale panna karistusi kaitseväe distsiplinaar seadluse alusel (S. N. S. § 7).

Nagu eeltoodud karistusteredelist nägime, on suurem osa karistusi seotud teatavate õiguste kaotamisega. Et käesoleva ülevaate eesmärgiks on peamiselt tarvilikkude teadmiste omandamine sõduritele õpetamiseks, siis peatume ainult nende õiguste kaotamise liikide juures 1) mis ühised kõikide kaitseväelastele, 2) mis ühenduses ainult allohvitseridele ja sõdurite määratavate karistustega, kuna erilised õiguste kaotuste liigid, mille osaliseks võivad olla ainult ohvitserid ja sõjaväe ametnikud, jätame läbi vaatamata.

Eelpool nägime, et kaelaköhtulised karistused (surmanuhtlus ja sunnitöö) on seotud kõikide õiguste kaotamisega (peale ülevaates tähendatud erandite) ja paranduskaristustest vangiroodu, ja kaitseväelastele määratav vangistus kodanlikes vangimajas on seotud kumbki kõikide iseäraliste õiguste kaotusega.

Need õiguste kaotuste liigid, s.o. 1) kõikide õiguste kaotus ja 2) kõikide iseäraliste õiguste kaotus on ühised kõikidele kaitseväelastele ja nende tagajärjeks oli muu seas kuni „Kaitseväeteenistuse seaduse” (R. T. Nr. 43—1926.a.) maksmahakkamiseni 1. jaan. 1927.a. ka ajateenijate sõdurite väljaheitmine sõjaväeteenistusest. Praegumaks va uue „Kaitseväeteenistuse seaduse” § 4 ja selle § muutmise seaduse (R. T. Nr. 54—27. a.) alusel vabastatakse sundaega teenijad kaitseväelased teenistusest ainult siis, kui nad on karistatud sunnitöoga.

Enne „Kriminaalseadustikkudes ettenähtud õigustekaotamise muutmise seadust” (R. T. Nr. 54—1927.a.) olid iseäranis kõikide õiguste kaotuse tagajärjed õige suured, haarates peale n. n. avalikkude õiguste veel eraõigused ja võrdus kodanlise surmale. Uue eeltähendatud seaduse maksmahakkamisega omab kõikide õiguste kaotuste liik hoopis kitsamad piirid ja piirab asjaosaliste õigu-

seid teatavates toimingutes ning õigustes avalikkude õiguste alal, jättes puutumata eraõigused.

Eelnimetatud muutmise seaduse (R. T. nr. 54 — 1927. a) järele käib surmanuhtlusega, sunnitööle või vangiroodu mõistmisega kaasas:

1) juba omandatud (olemasolevate) õiguste alal riigi ja omavalitsuse teenistuskohalt tagandamine ja riikliku pensioni, kaitseväeliste auastmete, autähete ning aumärkide kaotus.

II tuleviku õiguste alal kaotab sunnitööle või vangiroodu mõistetud õiguse:

1) olla valijaks või valitavaks riigi või omavalitsuse asutuste valimisel, võtta osa rahvahääletamisest ja rahvaalgatamisest (aktiivne ja passiivne valimiste õigus);

2) olla riigi või omavalitsuse teenistuses;

3) olla mittekohuslikus kaitseväeteenistuses. (Sunnitöö tagajärjel vabastatakse teenistusest ka sundaega teenijad. Vaata üleval.)

4) olla eestkostjaks või hooldajaks;

5) olla avalikkudes või era õppe- või kasvatusasutustes juhatajaks, kasvatajaks või õpetajaks;

6) olla vahekohtunikuks, konkursivalitsuse või administratsiooni liikmeks, vannutatud hooldajaks, vandekohtunikuks või advokaadiks;

7) olla tunnistajaks lepingute või aktide tegemisel, kus seaduse poolt nõutakse tunnistajate osavõttu.

Ühtlasi määrab seadus (R. T. nr. 54 — 1927. a.), et kõikidel juhtumistel kui kriminaalseadustikkudes, resp. S. N. S., on jutt kõikide või kõikide iseäraliste õiguste kaotamisest, tuleb mõista eelnimetatud õiguste kaotust. Tähendab sisuliselt on mõlemad õiguste kaotuste liigid võrdsed või identsed. (Samad tagajärjed on ka mõnede iseäraliste õiguste kaotusel, N. S. § 50 uues redaktsioonis, R. T. nr. 54 — 27. a.)

Eeltoodud kaotatud õigused antakse tagasi sunnitööle mõistetule — 10 aasta pärast, vangiroodu, või kindluse, või tüürni mõistetule — 5 aasta pärast arvates karistuse kandmise (kinnipidamise) lõpust. Laitmata ülespidamise järele võib rahukogu karistatu elukoha järele õigused tagasi anda poole aja möödumisel.

Muidugi ei saa karistatu tagasi neid kaotatud õiguseid, mille tema omanud enne karistamist, nagu riikliku pensioni, kaitseväelisi auastmeid, autähiti, aumärke

ning oma endist riigi või omavalitsuse teenistuskohhta. Nende õiguste tagasisaamine on mõeldav ainult armuandmise või amnestia läbi.

Peale ülevahtoodud kitsenduste õiguste antakse karistatud peale vabanemist vangistusasutusest:

1) sunnitöölt vabanejad — vangide hooldamise või selle puudusel politsei erilise valve alla 3 aastaks. (Asumisele saatmisele kaotamise seadus. Vene sead. kogu 1917. a.);

2) vangiroodust vabanejad — 4 aastaks politsei valve alla (N. S. § 58¹);

3) kõigi iseäraliste õiguste kaotusega türmist vabanejad — 2 aastaks politsei valve alla (N. S. § 58¹).

Valve alune ei või ilma politseikomisari loata (või hooldamisseltsi loata, vaata p. 1) oma elukohast ajutiselt või jäädavalt lahkuda. Valve alune (pp. 2 ja 3), kes selle vastu eksib, langeb karistuse alla R. N. S. § 63 põhjal, kuna erilise valve all viibijat võidakse karistada kuni aastase kinnipidamisega arestis või vangis (asut. kaot. seadus, 1917. a.).

Ühtlasi on valvealustel (ka erilise valvealusel) keelatud teatavates maakohdades elamine, mis on suletud Vabariigi va-

litsuse määrustega (R. T. nr. 7/8 -- 1925. a.), nagu Tallinnas, Nõmmel, Eesti-Vene piiri 25-verstalisel maaribal jne.

Need olid õiguste kaotuste liigid ning tagajärjed, mille osaliseks võivad saada kõik kaitsevõltselased.

Ainult allohvitseridele ja sõduritele määratav õiguste kaotuste liik on n.n. mõnesuguste iseäraliste õiguste kaotamine teenistuse alal ühenduses karistatute liiki üleviimisega. See õiguste kaotuste liik on seotud alatj ning ainult paigutamise ja distsiplinaarossa ja üksikvangistusega sõjaväetürmis (S. N. S. §§ 49, 50, 51).

Mõnesuguste õiguste kaotamise tagajärjeks teenistuse alal on:

1) kaprali või allohvitseri (resp. veltveebli) auastme kaotus;

2) lisapalga saamise õiguse kaotus endise teenistuse eest;

3) eraldusmärkide (näit. laskeõlakute) saamise õiguse kaotus peale vägitegade eest saadavate märkide (S. N. S. § 52).

Karistatute liigi tagajärjed, selle kestvus ja liigist väljaarvamise kord on ülles loetud end. Vene distsipl. määrustikus (S. S. K. XXIII raam.) §§ 84—87, mis kehtis selles osas maksev.

Lõpp.

Belgia riigikaitse ümberkorraldamise kava.

Belgias on juba pikemat aega päevakorral riigikaitse reorganiseerimise küsimus. Selle küsimuse üle on rohkesti vaieldud parlamendis ja ajakirjanduses, seda küsimust on arutatud rahvasaadikutest ja sõjaväe juhtidest moodustatud erilises segakomisjonis. Viimane lõpetas hiljuti oma töö ja väljendas selle tulemused kokkuvõtlikus resolutsioonis.

Segakomisjoni resolutsioonis etteoodud soovide ja väidetega arvestades on nüüd riigikaitse ministrium välja töötanud sõjaväe ümberkorraldamise kava, mis peab võimaldama alalist valmisolekut iga ootamata kallaletungi tagasilöömiseks ja sealjuures ka üldise teenistuse lühendamist kuni 8 kuuni.

Kuidas on siis kooskõlastatud need kaks teineteisele täiesti vastukäivat nõudmist? Segakomisjon leidis üksmeelselt, et ootamata kallaletungide tagasilöömiseks piiril alaliselt valmis peab olema vähemalt 20.000 meheline väljaõpetatud kattervägi. Ja kindral Jacques de Dixmude rõhutas ühes omas ettekandes nimetatud komisjo-

nile, et kõige lühem teenistuse kestvus ikkagi võimalikult ligidal peab olema 12 kuule, sest vastasel korral on aasta jooksu teatud aeg, kus riigi julgeolek millegagi kindlustatud pole.

Riigikaitse ministriumi poolt välja töötatud kavas on ettenähtud järgmine lahendus:

Igast perekonnast peab üks poeg teenima 12 ehk 13 kuud. See kohustus laieneb ka kõikide nende peale, kes teenistusse kutsumise momendil ametis on riigi- ja omavalitsusasutustes. Kõikide teiste jaoks lühendatakse teenistuse kestvus kuni 8 kuuni, jättes neile aga õiguse selle aja möödumisel vabatahtlikult sõjaväkke edasi jääda kuni 12 ehk 13 kuuni.

Need noormehed, kes reservohvitserideks ettevalmistatud peavad saama, on kohustatud teenima 14 kuud, osalt väeosaades, osalt tagavaraväe nooremleitnantide koolides, millised, mõni aeg tagasi, likvideeriti ja nüüd uuesti ellukutsuda tahetakse. Reserv nooremleitnantide kandidaatide teenistusse kutsumise tähtaeg tahetakse

kindlaks määrata nii, et neil mitte kaduma ei läheks rohkem kui üks õppeaasta.

Nii tooks siis uus organisatsioon ühele küll teenistusaja lühendust, kuid teistele aga, selle vastu, tunduvalt pikendust (praegu kestav teenistus Belgia jalaväes 10 kuud). Et tasandada sarnaselt tekkinud ebaõiglust, selleks soovitab kaitseminister igale üle normaalaja teenijale sõdurile palka 400 franki kuus. Nii saaksid siis need, kes teenima peavad 13 kuud, viie kuu eest kokku 2000 franki.

Tagavaraväelastele näeb uus kava ette kaks kordamisõppust a 8 päeva; tasumääraks õppustel viibimise aja eest tahetakse võtta 125 franki nädalas.

Uue organisatsiooniga tahetakse lõpuliselt üle minna ka regionaal rekruteerimise süsteemi juure, olgugi et mõned asjatundjad segakomisjonis selle vastu vaidlesid. Kui teatud provintsis asuvad väeosad oma koosseisude kohaselt vastu ei suudaks võtta kõiki samas provintsis registreeritud teenistuskohustuslisi noorimehi, siis on kavas ettenähtud, et osa neist saadetud võib saada ka teistesse, kaugematesse garnisonidesse. Samuti võivad ka igat liiki spetsialistid ainult tarviduse piirides oma kodukoha läheduses asuvatesse garnisonidesse teenistusse määratud saada.

Nagu Prantsusmaalgi, nii on ka Belgias uue organisatsiooni lõpuliselt maksmapanemiseks üles seatud teatud eeltingimused: üleajateenijate allohvitseride ja spetsialistide rekruteerimine kuni küllaldase määran; nõuetekohaste relvade ja varustuse mu-

retsemine; kindlustuste ehitamine; sõdurite kiirema väljaõpetamise soodustamiseks tarvilikkude abinõude soetamine jne. Loodeatakse, et kõik need eeltingimused umbes 3 aasta jooksul tarvilikul määral täidetud saavad, ja sellepärast näeb kava ette, et uus organisatsioon jõusse astuks 1932 aastal.

Mis puutub eriti regionaal rekruteerimise süsteemisse, siis tahetakse selle peale juba nüüd üle minna.

Need on ainult üldjooned, mis kaitseministri kavast väljaspoole valitsuse ringkondi seni teatavaks saanud. Nagu nendest näha, on seal mõningaid ideid, mis esimesel silmapilgul paista võivad arusaamatutena. Oleme, näiteks, harjunud nägema, et kõige kauem teenivad ikka need, kellel pole tarvilikku haridust ja et teatud koolitunnistuste ettenäitajatele teenistusaega väga tunduvalt lühendatakse. Belgias on aga nüüd tendents koguni vastupidine. Seal tahetakse harilikkudele sõduritele teenistusaega lühendada kuni 8 kuuni ja haritlastele seda pikendada kuni 14 kuuni. Leitakse, et iga rohkem haritud kodanik, kellel sõja korral juhtida tuleb vähem intelligentseid kaaskodanikke, oma ülesannetele ettevalmistatud peab saama erilise hoole ja tõsidusega, ja et juhtidele sarnaselt ettevalmistamiseks vähe on kaheksast kuust.

Kelledele rohkem on antud, neilt ka rohkem nõutakse

J. J.

Pariis, 16. mail 1928.

Kirjad kindral Reegi laagrist.

Õigusega on tähendatud, et Värska laagrit enam ei ole. Selle asemel on nüüd kindral Reegi laager. Kohaliku laagri ülema käsukiri tegi selle teatavaks. Kindral Reegi laager on kõigest elavast kaugel — Setumaa südames. Laagri piirkonnas, mis kuulub Järvesoo valda, on kõige puhtamalt säilinud setu rahvuslik omapära, riietus, kombat ja kõik. Side „kultuurilmaga“ ei puudu. Aurulaevad peavad korraldada ühendust ja ka Petseri raudteejaama pääsemine, mis 16 kilomeetri kaugusel, on võimalik. Kohapealne elu ei paku midagi meelelahutust, sest inimesed on vähearenenud, oma vaimuga liig kokku kasvanud.

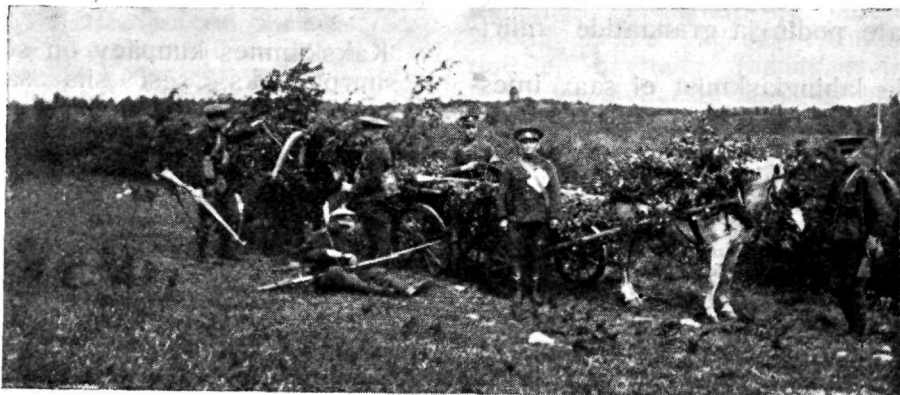
Tartu aurulaevad hoolitsevad ka sel-

le eest, et aeg-ajalt, pühapäeviti ekskursioone korraldatakse Värskasse. Laeva, mis laagrilinna külastab, nimet. lõbusõitjate laevaks, ja sõitjaid lõbureisijateks. See saabub nendega pühapäev. varahommikul ja toob Värskasse palju elevust, headmeelt, rõõmu.

Mammid-papid külastavad „ahvi“ kottidega poegasid, pruudikesed ja kallikesed tulevad oma lemmikuid kaema ja setumaa sõduritel on siis headmeelt kuhjaga. Rõõmusõitjad — nagu neid nimet. — liiguvad siis barakkide ümbruses, süüakse, juuakse metsa all murul ja laul grammofonigagi ei vaiki. Imetletakse setu rahvuslist omapära, juteldakse rahvariideid kandvate setu naiste ja neidudega, mui-

dugi sõduri laagri elu omapäraga tutvumine ei jää kahe silma vahele. Ja barakkide vahelistel metsateedel ja setu

Aga teedel valitseb ühetooniline ja hall liikumine. Naisi ei ole! Ainult sõdurid, sõdurid ja sõdurid...

„Moondatud hobused“ — laskemoona voor 2. jal. rüg. pataljoni pealetungi lahingu ajal Petseri laskeplatsil 7. VII 28.

küla poristel ja räpastel tänavatel liiguvad siis punapüksiliste ratsapoiste ja roheliste jalaväelastega kirevärvilised ja rõõsanäolised tütarlapsed, erariideid kandvad papid, velled ja tuttavad.

Taktikalised ettevalmistused on juba tüüdanud. Need ei meeldi sõduritele. Nad on rassiivsed ja tuimad neil tundidel. Jah — isegi laisad! Aga palju rohkem haarab poisse lasketegevus. Lahinglask-

Kaitseväelased suplemas.

Õhtu jõudmisega läheb laev. Ja siis valitseb laagrilinnas jällegi endine ühetooniline elu, liikumine. Paljude südamed on kurvad, paljude rahu on riisunud tükkiks ajaks need, kes läinud, aga nii mõnigi süda on üleolevas õnnes, et teda külastas kallikene.

mised, kuigi raskemad ja palju pingutust nõudvad, haaravad enam kaasa ja teotsema. Ning pole midagi imestada, kui sel puhul mehed „ähmi täis“ lähevad, närvõosse satuvad — just nagu sõjas. Isegi nii kaugele läheb mõni, et unustab püssiga korraliku ümberkäimise... Läbi soode,

rabade müttavad kõik; ei hoolita; ununeb isegi väsimus. Agarale teotsemisele õhustab tingimata „lahingu muusika“ — kuu-
lide vingumine, rikoshettide undamine, kuulipildujate podin ja granaatide mürt-
sud.

Ja peale lahinglaskmist ei saa imes-
tust tagasi hoida — kuidas võib see kõik,

ja grammofoni tähe all. Jah — tantski ei
unune — venelased tõmbavad lõõtsa ja
lõövad kergelt, eneseväljendavat „kasa-
tshokki“.

*

Kakskümmes kuupäev on sõdurile ala-
ti suupäevaks, sest siis saab palka.
Kaks krooni palgaraha ja kaheksaküm-

Kaitsevälased vabal ajal.

Tagafoonil Ersava küla, kus asub ratsarügemendi 2. eskadron.

mis baseerub oletusel ja ettekujutusel, tõelikkuna paista ja ärritada, mehed „ähmi täis“ ajada? — Siiski, — see on nii.

*

Tänavune laagris olek on kergem kui mullune. Tänavune näib tõesti „suvitus“ (siiski—: jutumärkides) olevat, vähemalt eelmisega võrrelduna. Aga milles seisab siis küsimus, et tänavune kergem on? — See on selles, et ei ole erakorralisi töid. Barakid on enam vähem valmis, barakide ümbrus korralik ja puhas. Iga-
sugused katuselõõmsed, mullatööd, puie juurimised, teede tegemised jne. on mi-
nevikus. Vaba aeg, mis l. a. peaaegu kogu vaba aja riisus, on tänavu tõesti v a b a a e g. See möödub ruttu, igatahes kiire-
malt kui õppuse tunnid, spordi, paaditamise, pesu pesemise, laulu-lugemise, raadio

mend senti pesu raha ei ole küll kuigi palju, aga siiski rohkem kui mitte midagi. Siis ostetakse tarvisminevat, kuid maiustusegi peale kulub mõni sent. Laagri pood, mis tänavu ratsa rügemendi käes, töötab üllhästi. Kauplus on väga korralik, müüjad viisakad ja saadaval on kõik, mis süda vähegi himustab. Jah — isegi karpsepaberit võib osta rullide viisi.

Ei ole ka midagi selles erakorralist, kui palga päeval poe läbimüük 90 tuhande margani ulatab!

Varsti sõidame siit ära — jällegi karsarmutesse. Saab linna, inimeste hulka. Kuid ühes sellega jääb selja taha nukrameelne Setumaa maastik paljude, paljude mälestuste, elamuste, ootuste ja lootustega!

K. Lh.

Värskas, 8. VII 28.

Sõjakirjandust.

Vene Luuga sõjasadam.

Soome sõjaajakirjanduse andmetel.

Teatavasti on Venes ehitamisel Soome-lahe lõunakaldale Luuga jõe suhu uus sõjasadam. Ta asub umbes 30 km. Eesti piirist idasse ja on peaaegu valmis. Luugalaht ongi sõjasadamaks väga kohane, sest see on küllalt hästi lääne ja ida poolt tormidest varjatud. Teisi soodustusi võiks veel mainida: 1) Luugalaht on küllalt suur ja sügav suurelegi laevastikule ja suurtelegi laevadele; 2) Luugajõgi on kaugele sisemaale navigatsiooniks kõlbulik; 3) lühikese kanaliga läbi Luuga poolsaare kaela on võimalik ühendada Luugajõe Narva lahega (saada jõest meresse teinegi pääsetee) ja 4) vähese kuluga ühendada Luuga sõjasadam strateegilise raudteega Krasnaja Gorka kindluse ja Leningardiga.

Sadama ehitamisel on juba järgmised tööd valmis: Luuga lahes on kaevatud kaks 30 jalga sügavat kanali kuni jõesuuni, s. o. sadamasse; Luuga jõgi on kuni Narvalahe poole pöörava käänakuni (kust kanal Narva lahte kaevatakse) süvendatud nii, et „Novik“- tüübilised hävitajad võivad sinna pääseda; ja strateegiline raudtee on juba kuni Kapovjeni valmis. Käesoleval suvel on kavatsus ehitada sõjalennukite sadam Luuga lahe kaldale ja kaevatakse eelpool nimetatud kanal jõest Narva laheni.

Luuga sõjasadamast on väga vähe maailmale teatatud. Seda on ehitatud palavikutaolise kiirusega kuid võimalikult vaikelt. Ia nüüd, kui sadam juba peaaegu valmis, teatatakse, et see eeskätt metsamaterjali väljaveoks ehitatud. Just kui Luugajõe kallastel oleks veel määratud metsad väljavedamiseks.

Kõik see närveerib soomlasi, kes näevad Luuga sõjasadamas Vene uue katse Läänes merele tungida. Ja soome piirid ja saared pole ju Luugajõe suust kuigi kaugel; Viiburini on sealt 110, Suursaareni (Kõrgesaar) 75, Tütarsaareni 60 ja Lavansaareni ainult 50 kilomeetrit. Umbes tunni või kahe sõit Soome rannakaitse eelkindlusteni. Soomlased seletavad:

Sõja puhul tungib Vene Karjala kannase (maakitsus Soomelahe ja Laadoga järve vahel) kaudu Soome. See on vana ajalooline sõjatee. Maaväe mõlemad tiibu kaitsevad sel puhul Vene Baltilaevastiku osad, milledest üks viiakse seks puhuks Laadogale ja teine jääb Soomelahte

Luuga ja Kroonlinna sõjasadamatesse. Kummagi laevastiku osa peaülesanne on siduda Soome vägesid võimalikult laiale rindele, hävitada rannakaitsepatareid ja lasta desantvägesid maale soomlaste seljaltaha ja rinde tiibadele. Luuga sõjasadam on soomlaste arvates ettevalmistus pealetungiks Soomele.

Ja edasi. Soome tegi Tartus rumala rahu Venega. Sai küll Petsamo ja pääses Põhja-Jäämerele, kuid pidi sellevastu hävitama Ino kindluse ja Lavansaare patareid ning andma lubaduse pidada, Laadogal mitte üle 100-tonnilise ja ainult mõnekümne millimeetrilise kahuritega varustatud vahilaeva. Vene leppis Laadoga kohta samade tingimistega, kuid ta võib alati mõne tunni jooksul viia Neevast läbi Laadogale suurema osa oma sõjalaevastikust, hävitajatest ja miiniristlejatest alates. Lisaks maa- ja merelennuvägi. Nende paasid on Venel ka peaaegu Soome piirid.

Ja Soomel pole, peale väikesearvulise kaitselaevastiku, nõrga lennuväe ja -- Venega võrreldes -- pisikese maakaitseväe, midagi, millega vaenlase sissetungi takistada seni, kui mõni suurriikidest Rahvasteliidu ülesandel ehk oma huvides appi jõuab. Ino kindlus ja Lavansaare patareid oleks takistanud Vene laevastiku läbimurret Soome lahele. Tangide taoliselt ja takistamata võib Vene nüüd ähvardada Karjala kannase kaitset ja sundida Soome väed sealt Viiburui-Karjala raudteeliinile taganema. Ja seda just laevastiku abil. Strateegiliselt on Soome oma kagu- ja idapiiri kaitsmisel raske ülesande ees. Edelas kaitseb teda tihe ja raskesti navigeeritav saarestik kuid Ahvena saarestik on sellevastu Soomelahel olevale vaenlase laevastikule heaks baasiks. Ja kokkuleppe järele, mis Rahvasteliidu algatusel Soome ja Rootsi vahel pärast sõda tehti, ei tohi Soome sinna kindlusi ehitada ega sõjalaevu seal pidada. Vene ei ole selläst kokkuleppest osa võtnud ega oma käsa millegiga moraalselt sidunud. Vene pole ka Rahvasteliidu liige.

Luuga lahe sõjasadam avab uue lehekülje Vene vanas Baltimere politikas. See on „slaavi raasi esimene süstemaatiliselt kavatsetud aktiivne võtte võimu haaramiseks Baltimerel — pärast Peeter Suure päevade” — kirjutab „Hakkapeliittas” (nr. 26/27) Soome Laevastikuühingu edustaja Ilmari Wirkala. Samas artiklis toob ta ka järgmise lause:

„Kumb, Soome või Eesti, saab esimese pealetungi objektiks, seda on asjata ette arvama hakata, igal juhtumisel siis, kui ühe teatava suurriigi käed on Kauges Idas seotud, satub esimeseks see, kes halvemini liikuva merekaitse suhtes varustatud.”

Eelpool toodud soomlaste seisukohad peaks meid huvitama. On selge, et siis kui vaenlane idast ja edelast Soome tungib, siis on Eesti juba esimese hoobi saanud, või saab selle samal ajal. Luuga sõjasadamast on Narva jõesuuni ainult 30 ja Tallinnani vähem kui 300 kilomeetrit. Kaugused siin vaenlasele palju ei tähenda.

Kuid ajaloolis-strateegilisest küljest on Luuga sõjasadama ehitamine ka tähtis sündmus. Seda sündmust võib ka vaadelda nii, et Vene on seda suurtööd ettevõttes loobunud lootusest saada Tallinna ja Paldiskist uuesti enda sõjasadamaks. Varemalt nad seda olid ja — pidagem meeles, mida venelased rahutegemise puhul 1920. a. ütlesid — „Eesti vabariik ei suuda püsida; see variseb varstigi kokku ja kukub meie sülle nagu valminud õun.” Et see väga ennustus pole täide läinud, et Eesti on jäänud püsima ja kòsub järjest, see on sundinud Venet endale uut sõjasadamat ehitama. Kroonlinn on nimelt uuendatud ja ikka suureneva sõjalaevastiku jaoks liig väike ja liig lähedal Leningradile. Luuga laht on aga selleks nagu loodud. Et see uus sadam Soomele lähemal ja Eestile veelgi lähedamal, see suurt ei tähenda. Mõni kümme kilomeetrit siia- või sinnapoole, on moodsale sõjalaevastikule tähtsusetu.

Nagu eelolevast selgunud, on Luuga sõjasadama ehitamine kaudne tunnustus kahes suhtes: 1) Vene lootused Eesti peatsest kokkuvarisemisest on osutunud petlikuks ja 2) Vene ei vaja enam (rahuajal) Tallinat ega Paldiskit oma laevastiku sõjasadamateks. Ja vaevalt ka Helsingit, mis seda enne ja Maailmasõja ajal oli.

Ja sellest seisukohast vaadatuna polegi vast ehk põhjust nii väga närveerida — kuigi küsimus on tõsine ja nõuab tähelepanu kõige suuremal määral.

A. W.—y.

Inglismaa.

„The Royal Tank Corps Journal“ nr. 102.

Kapten Jerram, „Inimlik element tankis“. Selles artiklis selgitab autor tanki sõidu mõju inimese keha ja vaimu peale. Inglise kogemused sel alal.

Kolonel-leitnant Hope-Carson, „Briti tankid Loodes-Venes“*), 8. peatükk: „Bolševism“. Inglise koloneli otsus enamluse üle 1919. a.

Artiklis „Meieaegsete sõjavägede reorganiseerimine“ refereeritakse samanimelist kapten Liddel Hart'i teost.

Artikkel „V. soomusautode kompanii Hiinas“ on sõjapäevik märts. — apr. 1927. a. Kindralmajor Swinton, „Tankisõjad tulevikus“.

Vaatleja, „Hingeteadus sõjaväe väljajõppel ja relvade konstrueerimisel“. Artikkel on kapten Beasley samanimelise kirjutise refereerimine. Kirjutisest selgub, et noorsõdureid võib mootordiviisidesse alles pärast psühhotehnilisi katseid**) määrata.

Kapten Liddel Hart'i artikkel „Tagasi soomuse juure“ on Inglise kindralstaabi ülema kindral Sir G. Milne'i kriitika kokkuvõte, peetud 1. a. pärast motoriseeritud katsebrigaadi õppuseid***). — Mootorjõuvankrid on võimaldanud soomuse uuesti tarvitusele võtmist. Seepärast kavatakse lähemal ajal Inglise sõjaväes mootor- ehk mehaanilised diviisid ümbernimetada soomusdiviisideks. Mürkgaaside tarvitamise tõttu pole tulevikusõjas miljonilised armeed jalgsi või ratsa enam mõeldavad, sest et kollektiivne gaasikaitse on läbiviidav vaid soomus-jõuvankreis. Tulevikusõjas saavad moodsate jalg- ja ratsadiviiside kõrval (moderniseeritud rikkalikult jõuvankritega) olema ka kiiresti liikuvad soomusdiviisid, mis sõja lahtipuhkemisel 300—450 klm. sügav. vaenlase territooriumile võivad tungida. — Artikkel on tähelepanuvääriv, sest ta sisaldab Inglise Kindralstaabi ülema vaateid motoriseerimise alal.

E. M.

Saksamaa.

„Militär-Wochenblatt“ Nr. 35 — 18. 3. 1928.

Kol.-leitn. Foerster: „Prints Friedrich Karl'i mälestuseks“.

Artikkel „Reichswehri lahtise kraega kuub“ käsitab vastuväiteid, mis tuuakse uue, lahtise kraega, Saksa sõjaväe vormikuue vastu. Autor on nõus, et kinnise kraega kuuel on palju paremusi, kuid puhthügieenilisest seisukohast ja arvestades teenistusaja ja oludega olevat siiski otstarbekohasem anda sõjaväelastele lahtise kraega vormikuub.

Artikkel „Taktistusi sõjaväe mehhaniseerimise teel“ on kokkuvõte „Journal of the Royal United Service Institution“ 1927. a. novembri numbrist. Peataktistusi olevat sõjaväe reorganiseerimisega seotud kulud, materjalide puudus, täiesti vastuvõetava (tunnustatud) masinate tüübi leidmine.

Artikkel „Kas vastase tulede mahasurumine (tulikaitse) või vaba tulistamine?“ on vajdlus suurtükiväe tuleplaanide (tulekavade) suhtes pealetungil.

Peale mainitute leiame nr. 35 artikleid: „Prantsuse vaated ratsaväe reorganiseerimisel.“

*) Vt. ka 1927. a. „Sõdur“ nr. nr. 13, 28/29, 31/32, 46/47.

**) Vt. ka „Sõdur“ 1925. a. nr. 28; 1927. a. nr. 36—38 ja 43.

***) Vt. ka „Sõdur“ 1928. a. nr. 9/10 (lhk. 423) ja nr. 11/12 (lhk. 475—476).

„Suurtükiväe relvastamisest ja laväe diviisi koosseisus“.

„Pommipildujad - lennukid suurtükiväe toetajatena.“

„Kiired tulekoondised tähtsa-

tele hetkmärkidele“. Näiteid Maailma sõjast.

„Tank ja udu.“ Sõjaudu tähtsusest tankide tegevuses. Udustamisest lennukeilt Sõjaväelisi teateid.

Sõjaväelisi teateid.

P.-Ameerika Ühisriigid.

Tankasjanduse areng, tankide tüüpe. P.-Ameerika Ühisriikides on Maailmasõjale järgnenud rahuaastates erilisel edenemisel soomusjõuvankrite asjandus ja mehhaaniline transport. Käesoleva suve manöövritel pannakse tegevusse mitmed tankide tüübid. Toome nendest mõningad andmed:

1. Raske tank, märk VIII, raskus 40 tonni, pikkus 10,2 m., kiirus 8,3 km. tunnis, meeskond — 12 meest, soomuse paksus kuni 16 mm., relvastus — kaks kuuenaelalist kahurit ja 7 kuulipildujat (kaliiber 0,30 tolli).

Tanki märk VIII paneb käima parandatud „Liberty“ mootortüüp. Selle tankitüübi paremusteks loetakse — ta pikkust, mis võimaldab ületada laiemad süvendeid ja ta soomuse kvaliteeti. Puudustest mainitakse ta suurt kaalu ja väikest kiirust (viimane oleneb esimesest).

2. Keskmise tankitüüp — raskus 23 tonni, pikkus (umbes) 6,3 m., kõrgus — 2,85 m., laius 2,40 m., kiirus 20 km. tunnis, meeskond 4 meest, soomuse paksus 0,5 — 1,0 tollini (inch); relvad — üks 6 naelaline kahur ja 1 kuulipilduja (kal. 0,30 tolli) madaltornis ja üks samakaliibriline kuulipilduja kõrges tornis. Mõlematest tornidest on laskevälid 360°

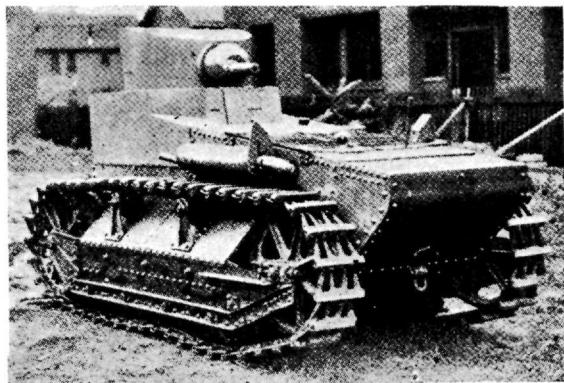
Selle tanki paremusteks loetakse ta kiirust ja konstruktsiooni.

3. Kerge tank tüüp Ti (1927) * kaalub 7 tonni, pikkus 3,75 m., umbkaudne kõrgus 2,10 m., laius 1,70 m., kiirus 29 km. tunnis, meeskond 2 meest, relvastus — tornis on üks 37 mm. kahur ja üks 0,30 tolli kaliibriline kuulipilduja; laskevälid 360°. Seda tanki tüüpi peetakse seni valmistatud kergeste tankide ideaalseks tüübiks. Mootor on „Cunningham“ kindlustab ta tegevuse 140

*) Inglaste andmetel tüüp Mi A.

km. raadiusel. Eriline tähelepanu on pööratud ka ventilatsioonile, mis võimaldab hingamise „komfordi“ meeskonnale tanki tegevuse ajal.

4. Eriliselt kerge tankitüüp, või n. n. ühemehetank, raskus (umbes) 1,5 tonni, kõrgus minimaalne, ainult et sisse mahuks

Ameerika kerge tankitüüp.

istuma inimene, kiirus 32 km. tunnis, relv — 1 kuulipilduja.

Soomusjõuvankrite areng pole sellega veel seismas, — nõutakse veel üht kergemat soomustatud jõuvankri tüüpi, — sarnast, mis võiks igalpool järgneda tankidele ja mis kannaks ühe mehe, ühe kuulipilduja ja palju (?) laskemoona. Selle jõuvankri kõrgus olgu minimaalne, kiirus suur; ta peaks võima peituda mürsu auku, kui seda nõuab olukord. Niisuguste blindeeritud kuulipildujate üksus on tarvilik maaala valutamiseks ja käes hoidmiseks kuni kohale jõuab jalavägi. („La France Militaire“ 26.6 1928. andmed).

A.

Uusi raamatuid kindralstaabi raamatukogus.

9919. 6. Zyrkiewicz, L. Samochody pancerne. (Soomusautod). Warszawa, 1928. 2-1 lhk. joon.

9879. 2. Schulte, W. Die Psychologie d. Leibestübungen. Ein Überblick über ihr Gesamtgebiet. Berlin, Weidmann, 1938. 120 lhk. + 42 lhk. joon.

9903. 5. Терещенко, В. Тип конницы. Особенности устройства и службы. Москва, Госиздат, 1928. 85 lhk.

9901. 6. Виоле. Боевая подготовка взвода танков. Пер. с франц. Выдержки Москва, Госиздат, 1927. 38 lhk.

267. 3. Змиев, Б. Положение о воинских преступлениях в редакции 1927 г. Москва, Юрисиздат НКЮ, 1928. 67 lhk.

9885. 93. Kruglewski, A. Das Strafrecht als

Kulturfaktor. Grundlegung einer psychologischen Theorie d. strafrechts. Riga, Löffler, 1927. 204 lhk.

9910. 8. Михеев, С. Военно-исторические примеры. Москва, Госиздат, 1928. 196 lhk.

Vea õiendus.

Sõjaministri käsukirjas Nr. 246 p. 10 on trükitud „Kõrgemale Sõjakoolile 12, XI 1921“ — peab olema „Kõrgemale Sõjakoolile — 12. IX 1921“.

E. Morladt
major

Sõjam. kantselei ülem.

Õiendus: Vaata „Sõdur“ nr. 27/28 1928, lhk. 868.

„Sõduri“ talituses müügil olevate raamatute nimekiri.

Ajutised juhendid suusk-jalgratturite ettevalmistamiseks	50	Lisa sõjamistri käsukirja nr. 85 juure	10
Arisaka (Jaapani) süsteemilise vintpüssi kirjeldus	25	Maskeerimine	80
Betoonasjandus sõjaväes	2.50	Moraal ja sõda	40
Distsipliin	75	Määrused spordivõistlusteks kaitseväes	45
Doktriinid, printsiibid, meetodid	25	Merevägi Vabadussõjas	1.20
Diagramm: Eestlaste ajalugu ühes seletustabelitega	1.95	Madseni tabelid nr. 1	15
Eeskiri ratsahobuste ratsastamiseks	65	Madseni tabelid nr. 2	25
Gaasisõda meie oludes	40	Normaalõppemärklauad	20
Hobune, tema hindamine	30	Nurgamõõtja bussoli ja stereotoru tarvitamine	65
Jalaväe määrustik, I osa	1.—	N. Reek: Juhi otsus ja selle kujunemine	60
Jalaväe eeskiri, II osa	1.25	Postkaardid „Paala lahing“	3
Jalaväe relvade materjaalosa K. K. Madsen	60	Postkaardid „Võitjate tagasitulek“	3
Jalaväe relvade materjaalosa 9 mm püstol „Browning“	40	Propaganda	60
Jalaväe jagu	30	Positsioonid, välikindlustustööd	60
Jalaväe taktikaliste õppuste metoodika	1.65	R. K. K. A. Jalaväe lahingteenistus Raamatute nimestik sõdurite raamatukogudele	1.15
Juhendid taktikaliste leppemärkide kasutamiseks	25	Ratsasõidu õpetus	50
Inglise 18-n. kiirlaskja suurtüki materjaalosa	70	Raske kahurväe rivi määrustik	40
Käsigranaadid	60	Sõjaväe tervishoid	1.65
Koostöö lennuki ja jalaväe vahel	35	Sõda ja õigus, sõda ning seadus	50
Kultuur selgitustöö metoodika käsiraamat	50	Sportala registreerimise kaardid	2
Kõnd	20	Suusatamine	50
Kehaline kasvatus — võimlemismängud, II vihk, liidu jalgpall	35	Silmamõõduline plaanistamine	35
Korv- ja võrkpalli määrustik	35	Suurtükivägi	25
Kergejõustik	35	Soomusrongide diviis Vabadussõjas	2.—
3. jalaväe rügemendiga Vabadussõjas	55	Soomusautod ja nende kasutamine lahingus	1.20
Kahurväe tegevus lahingus	60	Soome kaitseküsimus	1.20
Kahur ja tõkkesõidu õpetus	30	Saksa välikindlustuse eeskiri I ja II vihk	1.60
Kaitseliidu laskemäärused	25	Sildade ehitus: Kiirsillad	50
K.-L. laskuri isiklik laskeraamat	20	Sildade ehitus I: Võitlus jõgede pärast	95
Kaitseliidu spordimäärused	40	Sisemäärustik	1.35
Laske-eeskiri jalaväe relvadele I vihk. Muudatused, mis seotud õppelaskmise süsteemi muutmisega	50	Soome laskurliit. Põhikiri ja laskemäärused	55
Laske-eeskiri jalaväe relvadele, II vihk	50	Topograafia kursus	3.50
Lahing tankide toetusel	1.50	Valitud paragrahve Sõjaväe Nuhtluseadusest	30
Lennuasjandus	1.50	Vene vintpüssi kirjeldus	25
Lewis'i (K. K.) lasketakistused	10	Voinski ustav o nakasanijah	6.—
		Väikeste üksuste lahing	1.60
		Ühendatud väeliikide juhtimine ja lahing	75
		Üldine õppekava noorte 5-kuuliseks ettevalmistamiseks	1.—